

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Role Strany národní jednoty v politickém systému druhé republiky.
The role of the National Unity Party in the political system of the Second
Republic.

Bc. Tomáš Brunclík

Vedoucí práce: PhDr. Josef Straceny, CSc.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: N D-ZSV

Odevzdáním této závěrečné práce na téma „Role Strany národní jednoty v politickém systému druhé republiky.“ potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k absolvování jiného předmětu.

V Praze 7. července 2024

Rád bych poděkoval svému vedoucímu práce panu PhDr. Josefu Stracenému, CSc., za ochotu ujmout se mé diplomové práce. Oceňuji všechny jeho rady, připomínky a vedení konzultací. Dále bych velmi rád poděkoval paní Bc. Veronice Martinové za neocenitelnou pomoc při korektuře této práce. A nakonec chci poděkovat své rodině za to, že mě vždycky podporovali a věřili mi a mé snoubence Bc. Kláře Kovandové za její neutuchající podporu a pomoc.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá Stranou národní jednoty, která byla vládnoucí stranou druhé republiky. Popisuje okolnosti vzniku druhé republiky v reakci na události kolem mnichovské dohody, kdy vlivem zahraničních mocností přestala existovat Československá republika. Pokračuje popisem toho, jak vznikl dvoustranický politický systém druhé republiky, který byl vytvořen na základě nových okolností a nového státu. Řeší otázky, politické transformace a způsob vzniku Strany národní jednoty (SNJ), hlavní vládnoucí strany ve dvoustranickém systému, jejíž opozicí byla Národní strana práce (NSP). Práce se zabývá programem strany a jeho podrobnou analýzou, tedy těch částí programu, které existovaly, a tím, jak program legitimizoval působení strany. Také se zabývá vnitřní stranickou organizací. Zmiňuje to, z jakých prvorepublikových stran SNJ vznikla, jaké byly jejich podoby a taktéž satelitní organizace a stranický tisk. Hlavní částí je politologická analýza strany, především to, jak ji můžeme zařadit v rámci politologické stranické typologie na základě jejího působení a konkrétních příkladů. Nakonec přichází podrobný rozbor autoritativnosti strany a jejích autoritativních prvků a také toho, jakým způsobem naplňuje definici autoritativní strany a jak to lze dokázat na konkrétních příkladech. K tomu patří i snaha definovat autoritářství strany skrze autoritářskou osobnost politické psychologie podle f-škály. Práce je vytvořena na základě komparace, deskripce a analýzy historických pramenů a historické či politologické odborné literatury.

Klíčová slova

Strana národní jednoty, druhá republika, sociální demokracie, opozice, dvoustranictví, autoritářství

ABSTRACT

The diploma thesis deals with Party of National Unity, the governing party of the second Czechoslovakian republic. It describes the circumstances that led to establishment of the second Czechoslovakian republic in reaction to the events regarding the Munich agreement, when the Czechoslovakian republic stopped existing thanks to the influence of foreign powers. It deals with questions of the political transformation and how the Party of National Unity, was created, so the main governmental party, which had an oppositional National Labour Party. The thesis deals with the programme of the party and its detailed analysis, which is to say the parts of the programme that existed and the ways in which the programme legitimized the party-political influence it also deals with internal party organisation. From which parties of the first Czechoslovakian republic it was created, what was their form and the satellite organization and party press. The main part is politological analysis of the party. It concerns with the question of how we can categorize in the context of politological party typology, based on its political influence and particular examples. In the end comes the detailed analysis of authoritarian aspects of the party and how it can be proved using particular examples. This includes an attempt to define authoritarian of the party by using the authoritarian personality of the political psychology through the f-scale The thesis was written based on a comparison, a description and an analysis of historical sources and historical or politological academic literature.

Key words

Party of National Unity, the second republic, social democracy, opposition, a two-party system, authoritarian

Obsah

Úvod	6
1 Vznik druhé republiky	7
1.1 Mnichovská dohoda.....	7
1.2 Důsledky Mnichova.....	10
2 Politická transformace	13
2.1 Proces politického sjednocování	14
3 Organizace Strany národní jednoty	17
3.1 Satelitní organizace Strany národní jednoty	22
3.1.1 Tisk strany	23
4 Program strany.....	25
4.1 Programové prohlášení	25
4.2 Legitimizace	27
4.3 Program	30
5 Politologická typologie.....	33
5.1 Podle Duvergera	33
5.2 Podle moderních teorií	38
5.3 Programatika.....	39
6 Autoritativní strana.....	44
6.1 Typologie podle Linze.....	44
6.2 Autoritářská osobnost.....	50
Závěr.....	55
Seznam zkratk.....	57
Seznam použitých informačních zdrojů	58

Úvod

Pro svoji diplomovou práci jsem si jako téma zvolil politický subjekt Stranu národní jednoty. Důvodů, které mě k tomu vedly, bylo několik. Jedním z nich je propojení mých studijních oborů, protože kromě oboru ZSV studuji i dějepis. V práci jsem mohl využít znalosti a zkušenosti ze studia obou oborů. Dalším důvodem byla moje bakalářská práce, která byla věnována opoziční straně Národní straně práce. Pro větší rozsah diplomové práce jsem si vybral také politicky relevantnější Stranu národní jednoty. Poznatky z bakalářské práce mohly být zpracovány do této diplomové práce, protože jsem se u bakalářské práce dostatečně nezaměřil na odborný politologický rozbor strany a práce se více přiklápěla k práci historické, čehož jsem se snažil vyvarovat v této práci. Z pohledu odborné literatury totiž existuje mnoho textů k tomuto tématu, ovšem žádný nejeví snahu o podrobný politologický rozbor a zařazení strany. Většina literatury je psána z pohledu historické skutečnosti a popisuje krátké fungování mnou zvolené strany, ale odborné texty nejdou do hloubky z hlediska politické analýzy. Například je strana na mnoha místech označována jako autoritářská, ale neexistuje podrobný rozbor toho, proč je na této škále zařazována. Mým výzkumným cílem bylo analyzovat stranu z hlediska politologických a autoritativních typologií a v rámci tohoto ji zařadit. Metoda práce je založena na komparaci a deskripci historické literatury a pramenů a také na analýze získaných poznatků. Využíval jsem ve velkém množství dobové novinové články a archiv strany, jehož fond se nachází v Národním archivu. V rámci politologické literatury vycházím z klasické analýzy politických stran Maurice Duvergera, ale také se zaměřuji na modernější politické stranické teorie například přehledně sepsané od autorů Fialy a Strmisky nebo Lijpharta. U autoritářské typologie vycházím hojně z Linze a poté se získané poznatky pokouším propojit s hledisky politické psychologie a Adornovi autoritářské osobnosti.

První kapitoly věnuji určitému historickému pozadí, Mnichovu a transformaci na druhou republiku. Druhou kapitolu věnuji transformaci politického systému a vzniku strany. Třetí věnuji vnitřní organizaci strany a satelitním organizacím. Čtvrtá kapitola bude pojednávat o programu strany. V páté kapitole se zabývám politologickým rozbohem strany a stranického systému včetně programatiky. V závěrečné šesté kapitole se zabývám autoritářskou stránkou strany.

1 Vznik druhé republiky

Druhá republika, tedy Česko-Slovenská republika,¹ jejíž vznik i zánik byl podmíněn silnými zahraničními tlaky, byla polickým subjektem, který trval jen velmi krátkou dobu. Jednalo se o reakci Československa a jeho obyvatel na zdrcující akt Mnichovské dohody a dodnes je společně s touto událostí považována za velmi kontroverzní etapu našeho historického i politického vývoje. Co se týče časového rozmezí, můžeme hovořit o období od 1. října 1938 do 15. března 1939, kdy její politický vývoj ukončila další mezinárodní událost, a sice okupace Německou říší a zřízení Protektorátu Čechy a Morava. V této kapitole se stručně zaměřím na okolnosti vzniku druhé republiky, které by měly poskytnout obraz toho, na jakém pozadí se formovala nová politická skutečnost.

1.1 Mnichovská dohoda

První československá republika² vznikla v období optimismu a nastupujícího demokratického směřování střední Evropy, které však nemělo mít dlouhého trvání. Velká hospodářská krize, která v roce 1929 přišla ze západní strany Atlantiku, ochromila ekonomiky evropských zemí, zejména pak Německa. Ekonomický kolaps vytvořil příznivé podmínky pro nástup totalitních režimů. Z krize se v Německu etablovala jako vedoucí nacistická strana v čele s Adolfem Hitlerem. Po upevnění moci v Německu se pozornost nacistů zaměřila na sousední země. Autoritativní režimy vznikly též v sousedním Polsku a Maďarsku. Když Hitler provedl anšlus Rakouska, bylo obklíčení Československa kompletní.

Československo jako jediné zůstalo demokratickým státem uprostřed totalitní střední Evropy, ovšem potýkalo se svými vlastními problémy, které se týkaly zejména menšin. V pohraničí sídlilo na 3 miliony Němců,³ z nichž většina, zpracovaná říšskou propagandou, se chtěla přičlenit do Říše. Mezitím začaly na Slovensku sílit klerofašistické tendence pod vedením Hlinkovy Ludácké strany.⁴

¹ Dále jen druhá republika.

² Dále jen Československo nebo první republika.

³ *Sčítání lidu v republice Československé ze den 15. února 1921*. Praha: Státní úřad statistický, 1924. sv. 1, s. 60.

⁴ BARTLOVÁ, A. *Hlinková slovenská ľudová strana*. in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran v českých zemích a Československu v letech 1861-2004*. Brno: Doplněk, 2005. sv. 1. s 833-860.

Největším problémem byla německá menšina, jejíž velká část se od roku 1933 sdružovala do Sudetoněmecké strany⁵ pod vedením Konráda Henleina. Tato strana byla nepokrytě fašistická a nacionální, a navíc financována její větší sestrou NSDAP z Německa. Její hlavní snahou se stalo rozbití Československa a připojení pohraničí k Říši. Samotný Hitler doporučoval K. Henleinovi, aby sudetští Němci dávali takové požadavky, které Československo nemohlo přijmout.⁶

Když se zaměříme na osudový rok 1938, tak prvním velkým krokem k rozbití států byl stranický sjezd SdP, který proběhl 24. dubna v Karlových Varech. Ten podrobněji definoval požadavky pro upravení postavení německé menšiny. Jednalo se o tzv. karlovarský program, který obsahoval celkem 8 bodů k nápravě poměrů mezi Čechoslováky a Němci. Hlavním bodem byla autonomie německých oblastí a německá samospráva.⁷ Požadavky ohrožovaly suverenitu mladého státu, a proto byly odmítnuty.

Československá vláda se během krize pokoušela vytvořit několik kompromisních plánů na řešení sudetoněmecké otázky.⁸ Ovšem všechny tyto plány byly postupně zamítnuty. Napětí se stupňovalo a spolu s ním i požadavky SdP. Tento stav se projevoval například tím, že v květnu došlo na základě zpráv o pohybu německých vojsk k částečné mobilizaci.⁹

O osudu mladého Československa se však mělo rozhodnout v zahraničí. Ačkoliv západní mocnosti měly zaručovat suverenitu země, jejich hlavním cílem bylo zachovat mír na kontinentě. Zejména Velká Británie měla eminentní zájem o udržení míru a její politická linie směřovala k appeasementu neboli usmiřovací politice. Proto byl do Československa vyslán lord Walter Runciman. Jeho mise měla sledovat stav situace na místě a poté navrhnout její řešení.¹⁰

V létě roku 1938 bylo předloženo několik dalších návrhů na uspořádání menšinové otázky

⁵ Dále jenom SdP.

⁶ *Poznámky o konferenci v říšském kancléřství.* in: SCHELLE, K. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech 5. díl: Druhá Československá republika (1938-1939).* Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 6.

⁷ *Drsná řeč z Karlových Varů.* in: *Lidové noviny.* Brno: Lidová tiskárna s.z. s.r.o., 25. 4. 1938. s.1.

⁸ KLIMEK, A. *Velké dějiny země Koruny české: 1929-1938.* Praha: Paseka, 2002. sv. 14, s. 545-547.

⁹ Tamtéž: s. 558-559.

¹⁰ Tamtéž: s. 589.

i na základě Runcimanových podnětů. Ty ale německá strana nepřijala¹¹ s odůvodněním, že jsou nedostatečné. Německá strana neměla zájem na kompromisním ujednání, ale na úplném roztržení republiky.

Vláda se stále snažila vyhovět zhoršujícím se požadavkům a tlakům ze zahraničí, zatímco tuzemské obyvatelstvo, které složitou politickou situaci nechápalo, bylo nespokojené s dalšími požadavky a ústupky. Na základě této situace se zvedla obrovská vlna podpory, která vyvíjela tlak na vládu, aby požadavkům neustupovala. Můžeme uvést jako příklad PVVZ neboli Petiční výbor Věrní zůstaneme.¹² To, jak velká byla nevole vůči německým požadavkům ve veřejném mínění, je důležité při zpětném ohlédnutí na to, v jakém šoku musely nové politické aparáty budovat nový stát.

V září už situace vyeskalovala do takové míry, že hrozil bezprostřední konflikt s Německou říší. Násilné incidenty¹³ a agresivní Hitlerovy projevy vůči Československu¹⁴ hnaly napětí do extrému. Vedlo to až ke všeobecné mobilizaci a válka visela ve vzduchu.¹⁵

Velká Británie zintenzivnila snahy o zachování míru na kontinentě, což se projevovalo například setkáváním britského ministerského předsedy Nevilla Chamberlaina s Adolfem Hitlerem¹⁶ a taktéž poradami francouzské a britské diplomacie 18. a 19. září. Setkání mocností vedlo k vyslovení požadavku na československou vládu o odstoupení hranic Německu. Požadavek byl nejdříve odmítnut, ale následně po větším nátlaku přijat.¹⁷

Protože si však Hitler uvědomoval, že Británie udělá prakticky jakýkoliv ústupek, aby se vyhnula válce, rozhodl se, že ze situace vytěží maximum ve svůj prospěch, a tuto nótu odmítl se stále zvyšujícími se požadavky.¹⁸ Zároveň nastala nová politická situace v Československu, kdy dosavadní vláda pod tlakem zhoršujícího se vývoje podala demisi

¹¹ KLIMEK, A. *Velké dějiny zemí Koruny české: 1929-1938*. Praha: Paseka, 2002. sv. 14, s. 610.

¹² KRÁL, V. *Plán Zet*. Praha: Naše vojsko, 1973. s. 130.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ KLIMEK, A. *Velké dějiny zemí Koruny české: 1929-1938*. Praha: Paseka, 2002. sv. 14, s. 620.

¹⁵ KLIMEK, A. a KUBŮ, E. *Československá zahraniční politika 1918-1938: kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. s. 89.

¹⁶ Záznam Chamberlaina o rozhovoru s Hitlerem v Berchtesgadenu. in: SCHELLE, K. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech 5. díl: Druhá Československá republika (1938-1939)* Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 34.

¹⁷ KLIMEK, A. a KUBŮ, E. *Československá zahraniční politika 1918-1938: kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. s. 89.

¹⁸ Tamtéž.

a nastoupila nová úřednická vláda v čele s generálem Syrovým, která vyhlásila mobilizaci. Hitler měl pravdu, neboť Chamberlain opravdu nebyl ochoten vystavit Británii válce kvůli sporům o hranice v malé zemi.¹⁹

V napjaté situaci, kdy vojáci na obou stranách hranic čekali na válečné rozkazy, přišel podnět k nové konferenci. Tu na žádost Chamberlaina uspořádal italský duce Benito Mussolini a odehrála se 28. září v Mnichově.²⁰ Jednalo se o konferenci, které se účastnila Velká Británie, Francie, Německá říše a Italské království. Žádný zástupce z československé vlády nebyl přizván. Konference, která se protáhla do ranních hodin 29. září, rozhodla o osudu země. Požadavky, které byly Československu předloženy, československá vláda záhy přijala na popud prezidenta Edvarda Beneše.²¹

První republika přestala existovat. Jedním politickým rozhodnutím a bez výstřelu ustupovali českoslovenští vojáci do vnitrozemí, zatímco němečtí zabírali nové území. Začal přerod na druhou republiku.

1.2 Důsledky Mnichova

Mnichovská dohoda a následná vídeňská arbitráž, která upravovala územní vyrovnání mezi Slovenskem a Maďarskem, ochudily Československo o skoro třetinu původního obyvatelstva a stát přišel o zhruba 30 % jeho původní rozlohy.²² Jelikož se nejednalo o přirozený pohyb hranic, ale o poměrně rychlou a nečekanou změnu, tak byla ve velkém narušena infrastruktura státu. Ten navíc přišel o velkou část pohraničního těžkého průmyslu, a to na úkor Německa. Jelikož se jednalo o přirozené přírodní hranice s dobrým terénem pro obranu a s celou sekcí pevnostního systému, přišla republika o možnost se jakkoliv výrazně bránit, což umožňovalo Německu jednat z výrazně lepší pozice a v budoucnu využít jednoduchou možnost záboru. Ten měl přijít o pár měsíců později.

Jak jsem již výše zmínil, pro řadového občana se jednalo spíše o událost nečekanou. Veřejnost si byla sice vědoma obrovské krize, která se děje v pohraničí, ale velká část obyvatel určitě nečekala, že následkem krize dojde k odstoupení pohraničí bez boje.

¹⁹ KLIMEK, A. a KUBŮ, E. *Československá zahraniční politika 1918-1938: kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. s. 91.

²⁰ KLIMEK, A. *Velké dějiny zemí Koruny české: 1929-1938*. Praha: Paseka, 2002. sv. 14, s. 661.

²¹ Tamtéž s. 670.

²² RATAJ, J. *O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939*. Praha: Karolinum, 1997. s. 12.

Mnichov se tak stal pro národ obrovským morálním otřesem, který otevíral cestu k zcela jinému přístupu k politice ať už veřejnosti, tak nově vznikajícím politickým aparátům. Pro veřejnost to muselo vypadat, že jejich současný politický systém selhal ve snaze vyhovět národu, a proto musel být vystřídán systémem jiným. Co se týče morálního dopadu na obyvatelstvo, existuje tu slavný výrok historika Jiřího Pernese „*Češi a Slováci od té doby poměřují statečnost a chytráctví kupeckými váhami, vždycky si nakonec spočítají, že je výhodnější tlaku silnějšího ustoupit a svou zbabělost omlouvají tím, že jsou slabší a že je jich málo.*“²³ To jestli Mnichov měl takový dopad na Československou společnost lze jenom těžko soudit, přece jen druhá republika nesklouzla k totalitě za doby jejího krátkého trvání, ačkoliv půda pro tento vývoj byla připravena a tlak ze zahraničí byl velký. Je pravda, že obzvláště na konci trvání druhé republiky se autoritativní prvky ve společnosti stupňovaly, ale jak si ukážeme, systém byl zcela určitě jenom autoritativní a nikoliv totalitní. Navíc v době protektorátu existovalo mnoho odbojových činností a skupin, a tedy klást rovnítko mezi Mnichov a totální pokles veřejné morálky asi není na místě. Nelze však vyloučit určitou sílu, kterou pro veřejnost tato událost měla a mohlo tak dojít k jistému otřesu ve víře v morálku, demokracii a pravdu.

Sociálně se nová republika potýkala s obrovským přílivem nových uprchlíků, nezaměstnaností a zbytkem německého obyvatelstva, které zůstalo na území.²⁴

K bezprostředním politickým změnám patří abdikace prezidenta Edvarda Beneše a jeho následný odlet do exilu.²⁵ Vláda generála Syrového zatím zůstávala, dokud se nenadálá situace nevyřeší. Došlo ovšem ke změně v oblasti menšinových oblastí na Podkarpatské Rusi a na Slovensku, které si vydobily autonomní ujednání.²⁶ Hlavní Československý politický vývoj a transformace se tak neděly v Československu jako spíše v Česku. My ostatně budeme mluvit jen o politice Česka, nebudeme se zabývat ani Podkarpatskou Rusí, ani Slovenskem. Nově vzniklé strany a dvoustranický systém se týkal pouze českého území

²³ PERNES, J. *Až na dno zrady: Emanuel Moravec*. Praha: Themis, 1997. s. 143.

²⁴ RATAJ, J. *O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939*. Praha: Karolinum, 1997. s. 12.

²⁵ *Předseda vlády generál Syrový československým vyslanectvím v Evropě. Abdikace presidenta republiky dr. Beneše*. in: SCHELLE, K. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech 5. díl: Druhá Československá republika (1938-1939)*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 165.

²⁶ KULÍŠEK, V. *Politika druhé republiky (1938-1939) aneb první kolaps československé demokracie*. Brno: Kulíšek Vítěslav, 2020. s. 28.

a české správy.

Celkově tedy nová politická skutečnost potřebovala zcela nové politické uspořádání a nový stranický systém, který si popíšeme v následujících kapitolách.

2 Politická transformace

První vláda, která vznikla v období druhé republiky, byla vlastně druhá úřednická vláda gen. Syrového. Několik dní po Mnichovu podala jeho první vláda demisi a z pověření ještě Edvarda Beneše sestavil Syrový novou úřednickou vládu.²⁷ Trvala v podstatě dva měsíce, od 6. října do 1. prosince, než došlo k transformaci nových politických stran ve dvoustranický systém a než byla nahrazena vládou Strany národní jednoty²⁸ pod vedením Rudolfa Berana.

Největší politická změna však pramenila ze vzniku dvoustranického systému. Krize, která nastala v důsledku Mnichova, byla příliš velká, než aby nedošlo k radikální změně politických poměrů. Nová republika musela velmi brzy čelit mnohým krizím, které pramenily ze změny hranic. Většinu problémů jsme si již nastínili v předcházející části. Návrhů na nové politické uspořádání bylo několik. K asi nejradikálnějším patřily hlasy Jiřího Stříbrného a jeho krajně pravicové Národní ligy, které hlásaly zrušení politických stran i senátu.²⁹ Nakonec došlo k politické konsolidaci. Nějakou dobu trvalo, než se určilo, na jakém principu proběhne slučování. Někdy se mluvilo i o vytvoření tří politických stran. Jedné napravo, druhé středové a třetí nalevo.³⁰ Nakonec však došlo ke vzniku dvoustranického systému. Jedna strana měla být vládnoucí a pravicová, která se zformovala primárně kolem bývalé strany agrární a předsedy Rudolfa Berana. Jako druhá vznikla strana levicová, která měla stát v opozici. Vznikla primárně z hlavní části bývalé sociální demokracie, která se sdružila pod vedením Antonína Hampla.

K výrazným politickým změnám patřil zmocňovací zákon z 15. prosince, který umožňoval vládě obcházet, tehdy již sotva fungující, dvoukomorové Národní shromáždění, orgán zákonodárné činnosti.³¹ Nejednalo se o bezprecedentní řešení krizové situace tím, že se

²⁷ *Nová vláda gen. Syrového.* in: *Venkov.* Praha: NOVINA, 5. 10. 1938. s. 1.

²⁸ Dále jenom SNJ.

²⁹ STRÍBRNÝ, J. *Do nového domova netahejte starý zamořený nábytek.* in: *Polední list* Praha: Tempo, 9. 10. 1938. s. 1.

³⁰ GEBHART, J. a KUKLÍK, J. *Velké dějiny země Koruny české: 1938-1945.* Praha: Paseka, sv. 15. a. s. 42.

³¹ *Ústavný zákon č. 330 Sb. Zo dňa 15 decembra 1938 o zmocnení ku zmenám ústavnej listiny a ústavných zákonov republiky Česko-Slovenskej a o mimoradné moci nariadovacej.* in: SCHELLE, K. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech 5. díl: Druhá Československá republika (1938-1939).* Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 197-198.

vládě zvýší pravomoci na úkor jiného politického tělesa. Stejný typ zákona byl přijat i v době hospodářské krize v roce 1933.³²

Další výraznou změnou byla změna prezidenta. Edvard Beneš, který byl pod velkým nátlakem jak zahraničním, tak domácím, abdikoval a záhy poté emigroval, takže bylo potřeba hledat nového prezidenta. Ten měl být nestraničný a více neutrální než Beneš, který se velmi angažoval zejména v zahraniční politice, což mu bylo vyčítáno, a považovali ho za člověka, který vehnal národ do diplomatického obklíčení, které vedlo k Mnichovu. Trvalo celkem 56 dní, než byl zvolen doktor Emil Hácha jako prezident, a to 30. listopadu 1938.³³ Právě on pak jmenoval novou vládu Rudolfa Berana.

2.1 Proces politického sjednocování

Proces politického sjednocování měl původně několik podob. Nakonec došlo k vytvoření systému dvou stran, a sice Strany národní jednoty a opoziční Národní strany práce³⁴. Myšlenka byla taková, že jedna strana bude státotvorná a tvořena na národním podkladě, zatímco opozice bude loajální. Na počátku vzniku SNJ stála strana agrární, přesněji Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu. Jako nejpůlárnějši strana první republiky převzala úlohu politické konsolidace. Podnět ke vzniku nové politické strany dal její předseda Rudolf Beran na stránkách agrárního tisku Venkov už 2. října 1938. To, na jakém politickém principu měla nová strana operovat, se objevuje právě v svoláních, které Venkov přináší v době, kdy dochází k politické transformaci. Stát měl být v první řadě národní. Dále pak měly být veškeré principy, na kterých stála předchozí republika, upraveny. „*Chceme-li položit dobré základy národnímu státu, redigujeme, politické, hospodářské i kulturní zásahy, jimiž jsme se doposud řídili.*“³⁵ Nový stát měl být autoritativní, ovšem stále demokratický.³⁶ Smyslem měla být jednota a pracovitost. „*Novou demokracii, autoritativní, tvrdou a přísně ukázněnou... Občanské vrstvy národa musí se soustředit v jedné velké národní straně nikoliv k boji proti druhým ale, k poctivé práci a službě...*“³⁷

³² KLIMEK, A. *Velké dějiny země Koruny české: 1929-1938*. Praha: Paseka, 2002. sv. 14, s. 618.

³³ *Dr. Emil Hácha prezidentem republiky*. in: *Národní listy*. Praha: Pražská akciová tiskárna, 1. 12. 1938. s. 1.

³⁴ Dále už jenom NSP.

³⁵ BERAN, R. *Republikánská strana o politické a hospodářské situaci*. in: Venkov. Praha: NOVINA. 4. 10. 1938. s. 1.

³⁶ HALIK, R. *Jdeme ke zjednodušení politických poměrů (Obrysy velké národní strany)*. in: Venkov. Praha: NOVINA. 22. 10. 1938. s. 1.

³⁷ Tamtéž.

K tomu, aby došlo ke sjednocení, bylo však potřeba souhlasu většiny doposud fungujících politických subjektů. Proces sjednocování tak ve své podstatě započal až 27. října, kdy došlo ke sjezdu 6 největších politických stran. Zástupci tří největších se dohodli na podobě sjednocování. Jednalo se o agrárníky, sociální demokraty a národní socialisty. Jejich zástupci byli Rudolf Beran, Antonín Hampl a Emil Frank. Podmínkou ke sjednocování bylo budování nového systému na základě nového podkladu.³⁸

V následujících týdnech probíhalo jednání o podobě nové strany a systému sjednocení. Větším mezníkem byl datum 15. listopadu, kdy se jednotliví zástupci stran shodli jak na podobě, tak i programu nové strany. Jednalo se o zástupce agrární, národně socialistické, živnostenské a strany národního sjednocení. Ohlášení této formy sjednocení vyšlo o pár dní později v denním tisku.³⁹

Strana vznikla sjednocením strany republikánské, národně socialistické, živnostenské, národního sjednocení a národní ligy. K těmto zmíněným se o pár dní později přidali i zástupci národních socialistů, národní obec fašistická a národní tábor.⁴⁰ Nová SNJ tedy vzniká 22. listopadu 1938.⁴¹

V opozici byla NSP, která měla sloužit jako loajální a zároveň koncentrovat zejména levicovou část politické garnitury. Hlavní roli v ní hrála bývala sociální demokracie. Existenci opoziční NSP uznával i nejvyšší představitel SNJ Rudolf Beran, který se ohledně jejího vzniku shodl se zástupcem sociální demokracie Antonínem Hamplem 27. října.⁴²

Den na to, tedy 28. října, přišlo první veřejné prohlášení o vzniku NSP.⁴³ K sociálním demokratům se přidala i část národních socialistů, ačkoliv velká většina se přidala ke

³⁸ *Ke změnám politického stranictví.* in: Venkov. Praha: NOVINA, 22. 10. 1938. s. 1.

³⁹ *Národe Český.* in: Venkov. Praha: NOVINA, 18. 11. 1938. s. 1.

⁴⁰ GEBHART, J. a KUKLÍK, J. *Druhá republika 1938-1939: Svár demokracie a totality v politickém společenském a kulturním životě.* Praha: Paseka, 2004. s. 57.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² *Ke změnám politického stranictví.* in: Venkov. Praha: NOVINA, 22. 10. 1938. s. 1.

⁴³ *100 Zpráva o průběhu sjezdu Národní strany práce, konaném 11. prosince 1938.* in: KUBÁTOVÁ, L. a kol. *Protifašistický a národně osvobozenecký boj českého a slovenského lidu 1938-1945: Období od 1. prosince 1938 do 8. února 1938.* Praha: Ústav marxismu – leninismu ÚV KSČ, 1985. díl. 1. sv. 3. seš. 3. s. 24.

státotvorné SNJ. Stalo se to jednak kvůli vnitřním rozporům, jednak kvůli vnímání toho, že ve státotvorné straně se mohou více realizovat.⁴⁴

⁴⁴ HARNA, J. *Český národní socialismus*. in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran v českých zemích a Československu v letech 1861-2004*. Brno: Doplněk, 2005. sv. 1, s. 777-778.

3 Organizace Strany národní jednoty

Silný podíl na fungování strany má její organizace. Pohledem na vnitřní fungování strany lze vyčíst, jakým způsobem funguje její rozhodování a jaké existují důvody pro její rozhodování. Níže se podíváme, jakým způsobem fungovala organizace SNJ.

Na úvod je nutné zmínit, že SNJ vznikla primárně sloučením mnoha politických subjektů. Ačkoliv se do veřejného prostoru neustále vypouštěla informace, že strana nevzniká pouhým slučováním, ale jedná se o zcela novou stranu budovanou na novém základě,⁴⁵ realita situace byla taková, že SNJ byla složena z lidí, kteří tvořili strany první republiky a odrážela to i vnitřní kultura. Tvořil ji základ z celkem devíti stran, které se v politickém spektru lišily svou orientací. Jednalo se o strany od mírné levice po krajně pravicové.

Hlavní jádro tvořila agrární strana, celým jménem Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu, která byla jednou z nejpobulárnějších stran první republiky. Její program byl sociální, ovšem byla protisocialistická a měla poměrně širokou politickou strukturu od sítě družstev a odborových organizací.⁴⁶ Základy těchto organizací pak měly sloužit nově vzniklé straně. Mezi hlavní tisk strany patřil deník Venkov.⁴⁷

K nim se přidala větší část národních socialistů. Většina si chtěla ponechat politický vliv, a proto se rozhodli nepřidat se do, pro ně mnohem politicky vhodnější, NSP.⁴⁸ Strana byla levicová, ovšem proti myšlence státního socialismu. Její důraz byl socialisticky revoluční, ale decentralizovaný.⁴⁹ K hlavní tiskovině strany patřil deník České slovo.⁵⁰

Lidovci, celým názvem Československá strana lidová, tvořili středo-pravicové konzervativní jádro strany. Jejich minulost zahrnovala například kritiku záborů církevního

⁴⁵ Tato prohlášení se objevovala v denním tisku již od října 1938. Například v článku *Jedinou všennárodní organizaci*, kterou napsal Rudolf Halík v novinách Venkov 21. 10. 1938. Později se s touto formulací setkáváme v programovém prohlášení *Národe Český* a každých jeho připomínkách.

HALÍK, R. *Jedinou všennárodní organizaci*. in: *Venkov*: Praha: NOVINA, 21. 10. 1938, s. 1.

Národe Český. in: *Venkov*. Praha: NOVINA, 18. 11. 1938, s. 1.

⁴⁶ BALÍK, S. a kol. *Politický systém českých zemí 1848-1989* Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 73.

⁴⁷ HARNA, J. *Republikánská strana*. in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran v českých zemích a Československu v letech 1861-2004*. Brno: Doplněk, 2005. sv. 1, s. 574.

⁴⁸ GEBHART, J., KUKLÍK, J. *Velké dějiny zemí Koruny české: 1938-1945*. Praha: Paseka, sv. 15. a. s. 63

⁴⁹ BALÍK, S. a kol. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 74.

⁵⁰ HARNA, J. *Český Národní Socialismus*. in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran v českých zemích a Československu v letech 1861-2004*. Brno: Doplněk, 2005. sv. 1, s. 775.

majetku, který prováděli agrárníci.⁵¹ Prosazovali taktéž myšlenku náboženské výchovy ve škole a katolické školství. Obecně se jejich program dá označit za propagující křesťanskou morálku.⁵² K hlavnímu stranickému tisku patřily Lidové listy.⁵³

K pravicovým stranám můžeme přidat ještě živnostensko-obchodnickou stranu⁵⁴ hájící politickou decentralizaci a nízké daně.⁵⁵ Lze k nim také zařadit i Národní ligu,⁵⁶ organizovanou kolem osoby Jiřího Stříbrného, jejíž politika nesla prvky nacionalismu a sociální demagogie a je možné ji proto označit za fašistickou.⁵⁷ Byla součástí Národního sjednocení, což byl nacionálně fašistický blok tvořený Československou národní demokracií, Národní ligou a Národní frontou.⁵⁸ Nakonec se do SNJ přidala i krajně pravicová Národní obec fašistická, která měla svůj vzor ve fašistické Itálii. Vůdcem této strany byl Radola Gajda.⁵⁹ ⁶⁰

Jen národní socialisté byli levicovou silou ve straně, která byla ze svého politického složení primárně pravicová. Sociální demokraté utvořili společně se zbytky národních socialistů NSP, která měla sloužit k určitému vyvážení politického spektra. Komunistická strana byla zakázána 20. října 1938.⁶¹

Jak je vidno ze složení stran, uvnitř musely panovat určité neshody o tom, jakým způsobem bude strana postupovat. Je poněkud ironické, že navenek strana, která měla působit co nejvíce jako strana sjednocená, byla stranou vnitřních rozporů.

Už při genezi strany se tento rozpor ukazuje v problematickém sloučení s lidovci. Ještě 17. listopadu se v novinách objevují zprávy o zřízení 3 stran, tedy levicové, pravicové

⁵¹ BALÍK, S. a kol. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 74.

⁵² TRAPL, M. *Československá strana lidová*. in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran v českých zemích a Československu v letech 1861-2004*. Brno: Doplněk, 2005. sv. 1, s. 657.

⁵³ Tamtéž s. 662.

⁵⁴ Celým názvem Československou živnostensko-obchodnickou stranu středo-stavovskou.

⁵⁵ BALÍK, S. a kol. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 74.

⁵⁶ Celým názvem Radikální strana – slovanští socialisté.

⁵⁷ VYKOUPILOV, L. *Národní Liga*. in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran v českých zemích a Československu v letech 1861-2004*. Brno: Doplněk, 2005. sv. 1, s. 789.

⁵⁸ SLÁDEK, Z. *Československá národní demokracie*. in: Tamtéž. 608-609.

⁵⁹ Pavlíček, J. *Český fašismus*. in: Tamtéž s. 631-634.

⁶⁰ Dále jenom NOF.

⁶¹ *Komunistická strana zakázána*. in: *Lidové noviny* Brno: Lidová tiskárna s.z. s.r.o., 21. 10. 1938. s. 1.

a středové v čele s lidovci.⁶² Den poté však v novinách vyšla zpráva, že po představení programu SNJ, výše zmíněného programového prohlášení národe český, se lidovci rozhodli po jednání s Rudolfem Beranem na sloučení do jednotné strany.⁶³ Navenek rozhodnutí silného pohnutí a sloučení ideálů lidovců. Ovšem na pozadí byl mnohem komplikovanější politický boj uvnitř lidovecké strany. Tam existovaly dvě skupiny sdružené kolem osob Jana Šrámka a Bohumila Staška. Stašek byl pro sloučení do nové strany s agrárníky, zatímco Šrámek prosazoval vznik středové strany.⁶⁴ Nakonec došlo k rozpuštění lidovecké strany po delším období debatování.

Později se vnitřní nejednotnost projevovala například útoky na Rudolfa Berana, který se snažil udržet stranu v demokratickém duchu. Od krajně pravicových členů strany byl osočován z nedostatečného antisemitismu.⁶⁵ Těsně předtím, než došlo k německé okupaci, se dokonce členové NOF dohodli na tajném nacistickém puči.⁶⁶

Rudolf Beran se stal předsedou strany a řídil ji celou dobu její existence. Dalším hlavním představitelem byl místopředseda Josef Černý.⁶⁷

Tvorba nové strany závisela na přípravném výboru, který byl sestaven ze 3 členů z každé strany, měl tedy celkem 27 členů. Organizační komisi předsedal poslanec Ing. Jindřich Žilka. Prací komise byla snaha sjednotit množství politických stran. Zároveň se v archivních materiálech hovoří také o sjednocení různých spolků, hospodářských, sociálních a kulturních, které měly být sjednoceny, a to včetně organizací dělnických, zaměstnaneckých, odborových, živnostenských a obchodních.⁶⁸ Snaha o zjednodušování se tedy netýkala jenom politického procesu.

Organizace měla tři stupně – místní, okresní, krajská/župní s tím, že největší množství lidí v jedné organizaci bylo 500. Jestliže obec překročila toto číslo, měly být zřízeny další

⁶² *Vě čtvrtek vládní prohlášení.* in: *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna s.z. s.r.o., 17. 11. 1938. s. 1.

⁶³ *Strana národní jednoty.* in: *Lidové noviny*. Brno: Brno: Lidová tiskárna s.z. s.r.o., 18. 11. 1938. s. 2.

⁶⁴ GEBHART, J. a KUKLÍK, J. *Druhá republika 1938-1939: Svár demokracie a totality v politickém společenském a kulturním životě.* Praha: Paseka, 2004. s. 52–60.

⁶⁵ NAKONEČNÝ, M. *Český fašismus.* Praha: Vodnář, 2006. s. 160-161.

⁶⁶ PASÁK, T. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945.* Praha: Práh, 1990. s. 236.

⁶⁷ Národní archiv, Fond: Strana národní jednoty, Praha, číslo fondu: 509, značka: SNJ, datace: 1938–1939, karton I., Zpravodajská služba strany Národní jednoty, vydala: organizační komise strany Národní jednoty, číslo 1, *Našim novým činovníkům, našim sekretariátům,* V Praze dne 12. 12. 1938, s. 2.

⁶⁸ Národní archiv, Fond: Strana národní jednoty, Praha, číslo fondu: 509, značka: SNJ, datace: 1938–1939, Inventář – úvod, s. 2–3.

organizace.⁶⁹ Můžeme zde vidět, že strana předpokládala velký příliv nových členů. Vzhledem k tomu, že podle výše zmíněných informací doufala v organizaci veškerých aspektů života nové republiky, není to nepochopitelné.

Kmenovými členy národní jednoty měli být lidé, kteří podali přihlášky k 31. prosinci 1938. Přihlásit se nemohli příslušníci židovského obyvatelstva.⁷⁰ Snaha o větší zapojení mladých se objevuje v pokynech o organizaci strany. Ze tří lidí, které má vyslat každá strana do přípravného výboru, musí být jeden z řad dorostu.⁷¹

Do strany měli vstoupit všichni bývalí členové stran. Podle přihlášek, které byly rozeslány, mělo jít o dobrovolný vstup, který měl dokazovat, že se jedná o osoby s opravdovým zájmem pracovat pro dobro strany.⁷² O dobrovolnosti však lze polemizovat, protože mnoho zaměstnanců různých podniků muselo po nátlaku na propuštění podat přihlášku. Objevily se také případy, ve kterých policie obcházela obytné čtvrti s přihláškami a naléhala na obyvatele, aby je vyplnili. Ti, kteří odmítli, museli podat písemné odůvodnění svého rozhodnutí,⁷³ což vytvářelo další tlak na jednotlivce. Samotná dobrovolnost tak zřejmě závisela na představitelích jednotlivých regionů a na míře jejich horlivosti při prosazování stranických politik. Na některých místech byla právě místní samospráva, která nutila lidi podávat přihlášky, což vedlo k nevoli vedení SNJ.⁷⁴

Nacionální charakter strany byl patrný i při náboru, který měl určité nároky. Cizinci a Židé nebyli do strany přijímáni, což odráželo širší politiku etnické a náboženské diskriminace, kterou strana praktikovala. Rozhodující komise musely ověřovat bezúhonnost uchazečů, což zahrnovalo nejen čistý trestní rejstřík, ale také zkoumání rodinného zázemí, politické minulosti a dalších aspektů, které mohly ovlivnit loajalitu ke straně. Tento proces měl zajistit, že do strany budou přijímány pouze osoby, které splňují přísná kritéria loajality

⁶⁹ Národní archiv Fond: Strana národní jednoty, Praha, číslo fondu: 509, značka: SNJ, datace: 1938–1939, karton I., Zpravodajská služba strany Národní jednoty, vydala: organizační komise strany Národní jednoty, číslo 1, *Naším novým činovníkům, našim sekretariátům*, V Praze dne 12. 12. 1938, s. 3.

⁷⁰ Tamtéž s. 1.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Národní archiv, Fond: Strana národní jednoty, Praha, číslo fondu: 509, značka: SNJ, datace: 1938–1939, karton I., *Provolání*, Zpravodajská služba č. 1–4, 1938–1939, s. 7.

⁷³ *Mluvte lidem pravdu!*. in: *Naše pravda: List národní strany práce*. Kolín: Národní strana práce, 30. 12. 1938. s. 3.

⁷⁴ TYMEŠ, F. *Slova předsedy vlády přece platí*. in: *Naše pravda: List národní strany práce*. Kolín: Národní strana práce, 6. 1. 1939. s. 1.

a spolehlivosti.⁷⁵

K 15. únoru měla SNJ celkem 813 941 členů.⁷⁶ Pro srovnání bych chtěl uvést, že NSP měla v té době 124 846 členů.⁷⁷ Tento rozdíl nebyl tak markantní vzhledem k tomu, že přihlášky do NSP byly zcela dobrovolné a vzhledem k tomu, že SNJ sdružovala mnoho bývalých stran, zatímco NSP zahrnovala v podstatě jen bývalou sociální demokracii. Rozdíl v počtu členů také odráží odlišné strategie náboru a politické prostředí, ve kterém obě strany operovaly.

Co se týče politického rozložení sil, měl klub SNJ v národním shromáždění sto jedenáct členů, zatímco klub NSP měl třicet tři členů.⁷⁸ Senátorský klub pak měl padesát čtyři členů pro SNJ a šestnáct pro NSP.⁷⁹

Po vzoru zjednodušování, které strana hlásala, se ve všech organizačních složkách hlasovalo zvednutím ruky. Rozhodovalo se jednoduše většinou a hlasovací lístky se používaly pouze v případě, že si to přála třetina přítomných.⁸⁰ Speciální pokyny pro organizování veřejných manifestací se zaměřovaly na propagandistickou stránku. „*Veřejné schůze musí být vždycky manifestačním projevem síly a naší naprosté jednoty.*“ Jejich snahou je působit jako výchovný vzor pro národ.⁸¹ Je to určitá forma výchovné rétoriky. Snahou nebyla kvantita veřejných schůzí, ale jejich kvalita a pro tyto potřeby byly vydány podrobné pokyny, jak vést veřejné schůze.

Hlavní bylo zajistit co nejlepší řečníky a taktéž co největší účast. Účast se měla uměle zvedat kvótami na povinný počet členů podle místní organizace. Schůze měly být zahájeny svatováclavským chorálem nebo Smetanovou Modlitbou. K tomu se připojilo vzdání pocty státní vlajce. Zajímavé je, že debaty byly na schůzích zakázány a mohly být pouze ve výjimečných případech. „*Veřejné schůze nejsou žádnou příležitostí k řečnickým soubojům,*

⁷⁵ Národní archiv, Fond: Strana národní jednoty, Praha, číslo fondu: 509, značka: SNJ, datace: 1938–1939, karton I., Provolání, Zpravodajská služba č. 1–4, 1938–1939, s. 5.

⁷⁶ Národní archiv, Fond: Strana národní jednoty, Praha, číslo fondu: 509, značka: SNJ, datace: 1938–1939, karton I., 4. Přehled o počtu organizací a členstva, nestránkováno.

⁷⁷ KUKLÍK, J. *Národní strana práce (1938-1939)*. in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran v českých zemích a Československu v letech 1861-2004*. Brno: Doplněk, 2005. sv. 2, s. 1080.

⁷⁸ *Složení dnešního parlamentu*. in: *Naše pravda: List národní strany práce*. Kolín: Národní strana práce, 24. 2. 1939. s. 2.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Fond: Strana národní jednoty, Praha, číslo fondu: 509, značka: SNJ, datace: 1938–1939, karton I., Zpravodajská služba č. 4, V Praze dne 15. února 1939, s. 7.

⁸¹ Tamtéž s. 8.

ale jednou formou odpovědné výchovné činnosti v autoritativní demokracii.“⁸² Schůze měla především působit správný dojem a měla zanechat pocit vznešeného úkolu pro účastníky.⁸³ Schůze této strany nebyly nástrojem demokratického rozhodování, ale spíše sloužily pro utužování autoritativních prvků ve státě. Zdůrazňovali zde ovšem to, že se nemá jednat o demagogii, ale o poučení pro národní a státní identitu.⁸⁴ Kromě hlavní satelitní organizace, kterou byla MNJ, se k SNJ přidávaly i další organizace z minulosti republiky. Stejně jako u všeho, i zde byla snaha sjednotit a zjednodušit veřejný život. Například velké sportovní organizace jako Sokol, Orel, Dělnická tělovýchovná jednota a legionáři se sjednotili do Svazu občanské pohotovosti. K SNJ se přidružovaly i branné organizace.⁸⁵

3.1 Satelitní organizace Strany národní jednoty

K hlavní organizaci SNJ patřila také mládežnická organizace Mladá národní jednota⁸⁶. Tato organizace byla původně utvořena z dorosteneckých členů zanikajících organizací a nově vznikajících stran. Jejich ideje byly formulovány v prosinci 1938 a poprvé představeny veřejnosti skrze stránky lidového deníku Večer na Štědrý den téhož roku. Tento dokument lze považovat za programové prohlášení, které MNJ nazývala ideovým řádem.⁸⁷

Na první pohled je patrné, že MNJ byla mnohem radikálnější než SNJ. V prvním bodu jejich řádu se vyjadřovali k židovské otázce, ve které Židy nepovažovali za národní příslušníky. Jejich postavení mělo být upraveno zvláštním zákonem, avšak nebylo specifikováno, jaké konkrétní kroky budou vůči židovské menšině podniknuty. Židé, kteří se přistěhovali po roce 1914, měli být vystěhováni. Už zde se jasně projevuje dichotomie my-oni, která je patrná z označení Židů a jejich vyloučení z běžné populace.

Další body ideového řádu MNJ vykazují silný nacionalismus, který je ještě výraznější než v programovém prohlášení SNJ. Pro potřeby národa byly podporovány rodiny s dětmi

⁸² Fond: Strana národní jednoty, Praha, číslo fondu: 509, značka: SNJ, datace: 1938–1939, karton I., Zpravodajská služba č. 4, V Praze dne 15. února 1939, s. 9.

⁸³ Tamtéž s. 10.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ KUKLÍK, J. *Strana národní jednoty in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. Politické strany: vývoj politických stran v českých zemích a Československu v letech 1861-2004*. Brno: Doplněk, 2005. sv. 2, s. 1068.

⁸⁶ Dále jenom MNJ.

⁸⁷ BEROUNSKÝ, S. *Ideový řád Mladé národní jednoty*. in: *Večer: lidový deník*. Praha: Roln. tiskárna, 24. 12. 1938. s. 1.

s explicitním cílem umělého zvyšování národní populace. MNJ se snažila o sjednocení různých organizací do větších celků a podporovala sociální politiku zaměřenou na odstranění nezaměstnanosti a třídního boje. Cílem bylo odproletarizovat dělnictvo tím, že mu umožní tvorbu osobního majetku, například dělnických domů. Odproletarizace měla být také dosažena podporou střední třídy. V oblasti hospodářské politiky MNJ volala po stavovském ekonomickém systému.^{88 89}

Co se týče kulturních otázek, MNJ propagovala jedinou přijatelnou kulturu, a to národní a křesťanskou. Jiné typy kultur, jako židovská a mezinárodní, byly považovány za nelegitimní a měly být vyloučeny z veřejného prostoru. Křesťanská výchova měla být součástí školní výuky, což zahrnovalo revizi učebnic a odstranění prvků odporujících národu a křesťanství. I v knihovnách mělo podle MNJ dojít k odstranění závadných děl.⁹⁰

Militarizace a radikalizace MNJ se odrážela ve vytvoření polovojenských uniformovaných sborů nazývaných Stráž mladé jednoty. Tyto sbory nosily šedomodré stejnokroje. Jejich účel spatřovala strana ve větší disciplíně a organizaci schůzí, avšak také se objevovaly myšlenky, že by mohly sloužit k vymáhání vládních nařízení.⁹¹

Tato ideologická a organizační struktura MNJ ukazuje na její radikální přístup a snahu o zásadní přetvoření společnosti podle nacionalistických a křesťanských principů.

3.1.1 Tisk strany

Kromě hlavní satelitní organizace, kterou byla Mladá Národní Jednota (MNJ), se k SNJ přidávaly i další organizace z období první republiky. Stejně jako v jiných oblastech i zde byla snaha o sjednocení a zjednodušení veřejného života. Například velké sportovní

⁸⁸ BEROUNSKÝ, S. *Ideový řád Mladé národní jednoty*. in: *Večer: lidový deník*. Praha: Roln. tiskárna, 24. 12. 1938. s. 2.

⁸⁹ Stavovský systém můžeme také označit jako korporativismus, jedná se o složitý politologický pojem, který nelze jednoznačně definovat. Obecně označuje ekonomické systémy, které vznikají zejména ve fašistických státech, hlavně v Mussoliniho Itálii a Dolffusovském Rakousku. Hlavní je existence určitých korporací nebo také stavů, které sdružují zaměstnance a zaměstnavatele určitého ekonomického sektoru. Jednotlivé stravy pak slouží státu a straně pro obecné ekonomické blaho, zatímco zastupují zájmy své ekonomického sektoru. Politicky by měly být stavy sjednocené pod jednotnou vizí, která tvoří hlavní motiv spolupráce se státní mocí. Podle některých myšlenkových proudů se jedná o třetí cestu mezi socialismem a kapitalismem (ŘÍCHOVÁ, B. *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál, 2006, s. 177-185.)

⁹⁰ BEROUNSKÝ, S. *Ideový řád Mladé národní jednoty* in: *Večer: lidový deník*. Praha: Roln. tiskárna, 24. 12. 1938. s. 3.

⁹¹ PEJČOCH, I. *Armády českých politiků: české polovojenské jednotky 1918-1945*. Cheb: Svět křídel, 2009, s. 96.

organizace jako Sokol, Orel, Dělnická tělovýchovná jednota a legionáři se sjednotili do Svazu občanské pohotovosti. K SNJ se přidružovaly i branné organizace.⁹²

Tisková média patřící k SNJ byla většinou převzata z novin, které vydávaly strany tvořící SNJ. Hlavní úlohu měl deník Venkov, který původně patřil agrární straně. K dalším důležitým tiskovinám patřily Večer a Lidové listy.⁹³ Tisk ostatních stran byl sice sjednocen pod jednotným vedením, ale neznamenalo to jejich zrušení. Jednotlivé noviny stran nadále existovaly, akorát podléhaly straně. Musely však vypustit označení o stranické příslušnosti. Mnoho prvorepublikových tiskovin zaniklo.⁹⁴

Snaha o centralizaci organizací a médií ukazuje na úsilí SNJ vytvořit homogenní a kontrolovaný veřejný prostor, nejspíš pro potřeby efektivní politické akceschopnosti a kontroly.

⁹² KUKLÍK, J. *Strana národní jednoty in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. Politické strany: vývoj politických stran v českých zemích a Československu v letech 1861-2004.* Brno: Doplněk, 2005. sv. 2, s. 1068.

⁹³ KONČELÍK, J., VEČEŘA, P. a ORSÁG, P. *Dějiny českých médií 20. století* Praha: Portál, 2010. s. 195.

⁹⁴ KUKLÍK, J. *Strana národní jednoty in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. Politické strany: vývoj politických stran v českých zemích a Československu v letech 1861-2004.* Brno: Doplněk, 2005. sv. 2, s. 1069.

4 Program strany

4.1 Programové prohlášení

Hlavní myšlenky SNJ byly vyjádřeny v programovém prohlášení s názvem „Národe Český“, který byl 17. listopadu 1938 vysílán v rozhlase⁹⁵ a o den později se objevil i v denním tisku. Program nám ukazuje, jakým způsobem a na jakém politickém podkladě chtěla strana vládnout. Abychom pochopili tuto stranu, je nezbytné se podrobněji podívat na toto prohlášení. Jedná se totiž o asi nejpodrobnější dokument o programu SNJ, který máme k dispozici.

Strana byla zaměřena výrazně nacionálně. To je zmíněno hned v úvodu prohlášení tak, že motiv nacionalismu je využit jako nástroj ke zvýšené politické činnosti. Můžeme hovořit o určité mobilizaci nacionální energie, která vznikla po Mnichovu a jejímž vzorem byla většina států ve střední Evropě. *„Jest to hnutí činorodého nacionalismu. Vytváří je národní víra lidu vesnice i města, lidu polí i továren, živností a obchodu, školy, kanceláří, laboratoří i armády. Jeho úkolem a posláním jest vybudovati nový stát, provésti obrodu národního života a vésti národ k vzestupu.“*⁹⁶

Akcent autoritativnosti je vyjádřen i zde, a to dosti explicitně *„Chce soustředit a usměrnit národní síly a tuto vůli vyjádřit autoritativní demokracií.“*⁹⁷ Možnosti autoritativní demokracie podle autorů umožňují mnohem akceschopnější systém politického vládnutí a zároveň i přímější odpovědnost. Myšlenka politického fungování byla hnána snahou o rychlost a větší odpovědnost při rozhodování. Stejně tak se programové prohlášení vyhrazuje vůči minulému politickému režimu, říká, že *„odstraní bývalý koaliční systém vládní“*⁹⁸ a nastoluje nový volební řád, který by měl teoreticky pevně držet jednotu strany, přičemž *„bude znemožněno drobení politického života a tvoření nových stran“*.⁹⁹ Část o zákazu tvoření nových stran byla později legálně kodifikována vládním nařízením z 23. prosince 1938 o politických stranách, díky němuž mohla vláda rozhodovat o vzniku

⁹⁵ GEBHART, J. a KUKLÍK, J. Druhá republika 1938-1939: *Svár demokracie a totality v politickém společenském a kulturním životě*. Praha: Paseka, 2004. s. 55.

⁹⁶ Národní archiv, Fond: Strana národní jednoty, Praha, číslo fondu: 509, značka: SNJ, datace: 1938–1939, karton I., *Provolání – Národe Český!*.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž.

a zániku stran.¹⁰⁰ Do této doby nemělo samostatné Československo zákon o politických stranách. Sentiment byl takový, že mnoho stran vede k neplodnému politickému boji a snahám stran o získání vlivu na úkor národa. „*Strany se staly neomylnickými církvemi: zapomínalo se, že nejsou účelem ale prostředkem*“¹⁰¹

Co se týče zahraniční politiky, je zde vidět odklon od tradičních zahraničních vztahů, zejména orientace na Francii a Velkou Británii, a příklon k Německu. Není to zde sice explicitně řečeno, ale tuto myšlenku lze poměrně dobře vyčíst mezi řádky. „*Zahraniční politika bude se starati, aby republika svobodně žila a v míru spolupracovala se všemi státy především s nejbližšími sousedy. Stará zahraniční směrnice patří minulosti.*“¹⁰² Ve stejné době proběhla změna postu ministra zahraničí, při které do jeho čela nastoupil proněmecky orientovaný František Chvalkovský.¹⁰³ Lze to vidět jako další znak nové orientace zahraniční politiky.

Hospodářsky strana zachovávala a přímo hájila zásady soukromého vlastnictví a podnikání. V tomto smyslu se neslibovala žádná radikální změna, jako bylo například znárodnění podniků pro potřeby řešení krize. Je tu jistý odkaz na stavovství, jehož program prohlašuje, že Češi jsou národem malých a středních vrstev a podle toho se taky bude řídit sociální politika. Později se píše i o pěstování stavovských služeb. Není však zcela jasné, co to znamená.¹⁰⁴ V rámci sociální politiky se zde mluví o spravedlnosti a reformaci, kde hlavní snahou je boj proti nezaměstnanosti.

Z programu je vidět i jistá snaha ovlivňovat nejenom politické, ale i sociální a kulturní klima republiky a doby. Jednak se hovoří o školství, ve kterém měla proběhnout desekularizace a nacionalizace, jednak mluví program o výchově, kterou „*prolneme duchem svatováclavské tradice.*“¹⁰⁵ Jedná se o myšlenky světce, který je v rámci svého historického odkazu vnímán

¹⁰⁰ Vládní nařízení č. 355 Sb. ze dne 23. prosince 1938 o politických stranách. in: SCHELLE, K. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech 5. díl: Druhá Československá republika (1938-1939)*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 199-204.

¹⁰¹ Halík, R. *Raší nový život*. In: *Venkov*. Praha: NOVINA, 23. 11. 1938. s. 1.

¹⁰² Národní archiv, Fond: Strana národní jednoty, Praha, číslo fondu: 509, značka: SNJ, datace: 1938–1939, karton I., *Provolání – Národe Český!*

¹⁰³ RATAJ, J. *O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939*. Praha: Karolinum, 1997. s. 15.

¹⁰⁴ Národní archiv, Fond: Strana národní jednoty, Praha, číslo fondu: 509, značka: SNJ, datace: 1938–1939, karton I., *Provolání – Národe Český!*

¹⁰⁵ Tamtéž.

jako lenní vazal Německé říše. Ženy se měly vrátit ke svému „poslání“. Pozorujeme zde snahu o návrat k určitým tradičním hodnotám, podle kterých se žena stará o domácnost a muž pracuje. Vyzdvihovala byla dravost a energie mládí proti zkosnatělé i pomalé reakci starých poměrů. „*Velké úkoly vyžadují i nové mladé lidi, jež povoláme ke spolupráci. Neschopní budou ustupovat lidem mladým.*“¹⁰⁶

I sem začíná pronikat antisemitismus, který se dosud, oproti sousedním státům, českým zemím spíše vyhýbal. „*Vyřešme rychle otázku emigrace, zvláště židovské.*“¹⁰⁷ Represe vůči židovskému obyvatelstvu budou postupně narůstat.

Snahou posledních řádků je posílit a aktivizovat národní síly k budování nové republiky.

I zde lze vyzorovat snahu o navrácení k určitým tradičním vzorcům. K práci mají nastoupit hlavně mladí muži, nikoliv ženy. „*Ženám vrátíme jejich poslání: mateřské štěstí, klidný domov a pracujícího muže.*“¹⁰⁸ Z vět číší jakási snaha o optimismus tváří v tvář velmi tísnivé situaci a myšlenky, že i když se jedná o menší stát, stejně ho lze pozvednout pod pevným vedením nové politické strany. Co se týče programu, je ještě slíbeno, že nová strana brzy vytvoří novou ústavu a podrobný program.¹⁰⁹

4.2 Legitimizace

Oficiální program strany v podrobném rozsahu však nestihl být vytvořen. Provolání Národe Český je jediný oficiální dokument, který nám umožňuje nahlédnout do programových manifestací strany. Při zasedání ústředního přípravného výboru SNJ 26. 1. 1939 hovořil poslanec Josef Černý o brzkém dalekosáhlém programu SNJ, který měl být ohlášen v nejbližších dnech. Projev nebyl v ničem konkrétní, v podstatě se zde opakují motivy nastíněné prohlášením Národe Český.¹¹⁰

Mnohem jasnější světlo do programové mentality SNJ nám poskytuje projev Rudolfa Berana z 30. ledna 1939, který se konal v Brně. V tomto projevu se kriticky vyhranil vůči politickému systému minulého režimu, zejména systému mnoha politických stran. Ačkoliv se strana snažila na venek mluvit o určité sociální solidaritě, z projevu lze vycítit, že

¹⁰⁶ Národní archiv, Fond: Strana národní jednoty, Praha, číslo fondu: 509, značka: SNJ, datace: 1938–1939, karton I., *Provolání – Národe Český!*

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ *Porady národní jednoty*. in: *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna s.z. s.r.o., 27. 1. 1938. s. 2.

solidarita je podmíněna prací a službou vyššímu celku. „*Malým a chudým musí především patřit zájem o jejich bytí.*“¹¹¹ Ze slov je cítit silný nacionální akcent. Z hospodářského hlediska mělo dojít k zjednodušení daňové soustavy, podpoře drobných podniků a centralizaci měnových subjektů. S tím se pojí i koncept státního občanství, který měl být oproti konceptu z r. 1918 zrevidován. Je zde cítit velmi silný odklon v zahraniční politice od antifašistických tendencí k tendencím a spojencům totalitním. „*V zahraniční politice nebudeme se starat o to co se děje v Habeši či v Číně.*“¹¹² Obě zmíněné země byly v této době ve válce s fašistickými silami. Německo je opět vyzdvihováno jako spojenec, který má mít podle projevu společné cíle s cílem republiky. Je otázka, nakolik se zde projevuje deziluze z porušení spojeneckých vztahů v době mnichovské krize a nakolik je to odraz nátlaku Německa. Stejnou otázku si můžeme položit i u role armády, která by měla být podle Berana menší než doposud. Měla být stále depolitizovaná, což byl princip, který začal již za první republiky v roce 1927.¹¹³ Ačkoliv měla být určitým způsobem reorganizována a důstojnictvo se mělo zapojit do všech složek hospodářského života.¹¹⁴

Autoritářský akcent se objevuje v „*upřímných slovech.*“ Beran hovoří o tom, že akty jako kritizování, lamentování a rozvracení mohou být brány v určitých situacích za velezradu.¹¹⁵ Ve státní správě mělo dojít k výkonnostnímu modelu oceňování úřednictva.

Řeč zakončuje projevy dobré vůle a víry v nový stát. Mluví o potřebě jednoty a loajality. Ti, kteří se nepřizpůsobí, se podle něho staví proti konceptům svobody a vedou zemi k novým pohromám. Obecně však z prohlášení číší výrazný optimismus v nový stát a jeho nový režim.¹¹⁶

Zde můžeme zmínit snahu o legitimizaci politického režimu, kterou musí každý, kdo usiluje o politickou moc, provádět. Pro zjednodušení lze hovořit o několika různých typech legitimacy autoritářského režimu. SNJ naplňuje několik z těchto definic. Částečně můžeme hovořit o legitimitě tradicionalistické, ve které se hovoří o minulosti návratu církve do

¹¹¹ *Naše nové pevnosti, jednota srdcí a myslí.* in: *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna s.z. s.r.o., 30. 1. 1939. s. 1.

¹¹² Tamtéž s. 2.

¹¹³ VLČEK, E. a kol. *Československé dějiny státu a práva: 1918-1960*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1988. s. 62.

¹¹⁴ *Naše nové pevnosti, jednota srdcí a myslí.* in: *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna s.z. s.r.o., 30. 1. 1939. s. 2.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Tamtéž.

vzdělávání, nebo o roli ženy, ovšem typicky tradicionalistická není, protože zde například nehovoří o důležitosti minulých generací, ale zaměřují se na dravost mladších ročníků.¹¹⁷

Daleko více se v programu objevuje legitimita národní. To pramení už jen z názvu strany a veškerých prohlášeních o jednotě národa. Ostatně meziválečné režimy ve středovýchodní Evropě jsou typickými příklady.¹¹⁸

Mohlo by se zdát, že SNJ se opírá i o legitimitu geopolitickou, která vychází z reálného nebo domnělého ohrožení státu vnějším či vnitřním nepřítelem.¹¹⁹ Tuto legitimitu však neevokuje, neboť nikde v tisku či programových prohlášeních se neobjevuje, že by stát byl ohrožen Německem, mluví se spíše o snaze spolupracovat s tímto sousedem. Tlak z Německa by nedovolil jakoukoliv nepřátelskou rétoriku a mohl by se stát záminkou pro obsazení zbytku republiky.

Daleko více se strana legitimizovala v negativistickém smyslu. Vyzdvihovali prohnilost a nefunkčnost minulého systému. Konkrétně se jedná o to, že minulý režim nebyl akceschopný v zajetí mnoha politických stran.¹²⁰

Legitimit může být několik a mohou se vzájemně prolínat jako v tomto případě. Můžeme se podívat i na to, jestli strana naplňovala znaky legitimacy totalitní.¹²¹ Jedním z hlavních definičních znaků je existence nějaké široké a všeobjímající ideologie. To SNJ určitě nenaplnuje. Veškerá jejich rétorika není nijak ideologicky prostoupena, nekloní se k fašismu a už vůbec ne k marxismu, vůči kterému se vymezuje. Dalším znakem je určitá ritualistická legitimita, která funguje na principu kontroly každého aspektu fungování státu režimem, který je udržován neustálými rituály jako povinné volby, vyvěšování státních a ideologických znaků, účast na manifestacích a brigádách.¹²² Tady už určité tendence směřování k totalitní ideologii vidět můžeme, neboť se hovoří o sjednocování nejenom politickém, ale také v oblasti sociální a kulturní.

Určité znaky můžeme pozorovat, ale jestli by vývoj dospěl k úplnému ovládnutí občanského prostoru jednou stranou a jejími ideály nelze potvrdit.

¹¹⁷ BALÍK, S. a KUBÁT, M. *Teorie a praxe nedemokratických režimů*. Praha: Dokořán s.r.o., s. 90-91.

¹¹⁸ Tamtéž s. 91.

¹¹⁹ Tamtéž s. 92.

¹²⁰ Tamtéž s. 93.

¹²¹ Tamtéž s. 96.

¹²² Tamtéž s. 97.

Můžeme hovořit o určitých principech autoritářské legitimacy, ovšem nikoliv legitimacy totalitní. Legitimizace strany se ukazuje skrze její programové prohlášení. Bylo jasné, že se strana skrze něj snaží legitimizovat své výsadní postavení v politickém systému druhé republiky.

4.3 Program

Ačkoliv nikdy nedošlo k oficiálnímu vydání programu SNJ, byl vytvořen v únoru 1939. Nikdy však nebyl oficiálně publikován a informace o něm máme pouze z druhotných zdrojů, jakými jsou články v novinách a sekundární literatura.¹²³ Tyto zdroje naznačují, že ke konci druhé republiky se program strany výrazně radikalizoval. Program obsahoval celkem padesát odstavců.¹²⁴ Hlavním tvůrcem programu se stal profesor Jan Mertl, který působil na Vysoké škole obchodní v Praze. Mertl byl velmi kritický vůči liberální demokracii, zejména stranickému systému, který podle něj potlačoval svobodu jednotlivce nátlakem stran.¹²⁵ Program byl podobný programovému prohlášení, avšak jednou z hlavních myšlenek programu se stalo vytvoření stavovského státu po vzoru fašistické Itálie. Program definoval, co vlastně stav znamená: „*Stav je veřejnoprávní sdružení všech osob, jež plní v národní pospolitosti společný, hospodářský a sociální úkol. Sdružuje tedy zaměstnavatele a zaměstnance u jednoho stolu.*“¹²⁶ Jednota mezi zaměstnavateli a zaměstnanci vycházela přímo z italského fašistického pojetí korporativismu. Toto sjednocení mělo napomáhat jednotě státu a národním zájmům.¹²⁷ Srovnání s italským korporativismem je namístě, neboť ten fungoval jako snaha o vytvoření třetí ekonomické cesty mezi socialismem a kapitalismem.¹²⁸ Myšlenky třetí cesty se objevují i v dobovém tisku, avšak překvapivě ve spojení s Německem místo italského režimu.¹²⁹ Korporativismus SNJ byl však blíže

¹²³ Přesněji řečeno kniha Miloše Hájka od Mnichova k 15. březnu. Ten se dostal k podobě programu z osobních dokumentů Jaroslava Preisse.

¹²⁴ SCHEINOST, J. *Program Národní Jednoty*. in: *Národní politika*. Praha: Politika, 4. 3. 1939. s. 1.

¹²⁵ KUKLÍK, J. *Strana národní jednoty* in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran v českých zemích a Československu v letech 1861-2004*. Brno: Doplněk, 2005. sv. 2, s. 1062.

¹²⁶ HÁJEK, M. *Od Mnichovu k 15. březnu*. Praha: státní nakladatelství politické literatury, 1959. s. 134.

¹²⁷ ŘÍCHOVÁ, B. *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál, 2000, s. 184.

¹²⁸ O'SULLIVAN, N. LUKÁŠ, I. a VÁŇOVÁ, T. *Fašismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1995. s. 140.

¹²⁹ *Konec šedé teorie*. in: *Venkov* Praha: NOVINA, 15. 12. 1938. s. 3.

italskému, protože plně nepodřizoval ekonomickou sféru rasovým požadavkům a ideálům čisté organické společnosti.¹³⁰

Stavů mělo být celkem šest: zemědělství, průmysl a živnosti, veřejní zaměstnanci, doprava, peněžnictví a obchod a svobodná povolání. Členové měli tvořit nejvyšší hospodářskou radu republiky sestavenou z delegátů z nově vzniklých stavovských komor. Tato rada měla mít zásadní právo veta na veškeré zákony týkající se hospodářského života. Odbory měly být zlikvidovány a nahrazeny tzv. syndikáty, které sdružovaly zaměstnance a zaměstnavatele a z nich se pak tvořily stavy. Stávky měly být zakázány.¹³¹ Odbory byly postupně likvidovány od ledna, kdy bylo schváleno vládní nařízení o podřízení odborových organizací vládě a SNJ a došlo ke sjednocení všech odborových organizací do jedné, až byly odbory nakonec odstraněny úplně.¹³²

Program rovněž zahrnoval koncept autoritativní demokracie jako oficiálního politického uspořádání. Organizace veřejných záležitostí měla být podřízena autoritě politických orgánů, kde demokracie a stát měly být jedno a totéž, tudíž neměl být rozpor mezi autoritativním státem a demokracií.¹³³

Novinkou v zahraniční politické orientaci bylo vymezení vůči Sovětskému svazu. Vztah k Německu byl legitimizován v rámci historické návaznosti a spojení bylo podle myšlenek tvůrců programu „osudové v tisíciletém svazku“.¹³⁴ Tento postoj byl spojen i s antisemitismem, kdy byli Židé označeni za zvláštní kategorii obyvatelstva. „*Jest proto Židy pokládati za národ zvláštní, ať užívají kteréhokoliv jazyka. Jejich právní postavení bude upraveno zvláštním zákonem. Nemohou míti účast na státní a veřejné správě a budtež zbaveni všeho vlivu na duševní a fyzickou kulturu a národa.*“¹³⁵

Posledním hlavním bodem programu byla klerikalizace veřejného života, jejímž cílem bylo, aby katolicismus zaujal zásadní postavení ve školství a společenském životě.¹³⁶ V článku 42

¹³⁰ O'SULLIVAN, N. LUKÁŠ, I. a VÁŇOVÁ, T. *Fašismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1995. s. 139.

¹³¹ HÁJEK, M. *Od Mnichovu k 15. březnu*. Praha: státní nakladatelství politické literatury, 1959. s. 134.

¹³² *Úkoly Národní jednoty v novém roce* in: *Věnovy* Praha: NOVINA, 08. 1. 1939. s. 3.

¹³³ KUKLÍK, J. *Strana národní jednoty*. in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran v českých zemích a Československu v letech 1861-2004*. Brno: Doplněk, 2005. sv. 2, s. 1063.

¹³⁴ HÁJEK, M. *Od Mnichovu k 15. březnu*. Praha: státní nakladatelství politické literatury, 1959. s. 135.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ KUKLÍK, J. *Strana národní jednoty*. in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran v českých zemích a Československu v letech 1861-2004*. Brno: Doplněk, 2005. sv. 2, s. 1064.

se mluvilo o zákazu protikřesťanské činnosti a rozpuštění protináboženských spolků.¹³⁷ Ke změně ve školství byla ustanovena reformní komise školská, která plánovala zcela sjednotit školský zákon upravující vzdělávání od mateřských škol po univerzity. Plán školské soustavy kladl silný důraz na národní a státní výchovný charakter. Důležitou hodnotou byla práce, přičemž celá soustava byla orientována hlavně na výchovu pracovníků v zemědělství, průmyslu a živnostech. I pro žáky škol celkově vzdělávacích, které byly podobné dnešním gymnaziálním studentům, byla stanovena povinnost práce v zemědělství, průmyslu nebo obchodě, což pravděpodobně reflektovalo snahu pracovně mobilizovat i intelektuální sféru.¹³⁸

¹³⁷ HÁJEK, M. *Od Mnichovu k 15. březnu*. Praha: státní nakladatelství politické literatury, 1959. s. 135.

¹³⁸ *Návrh reformní komise školské na reorganizaci výchovy v českých zemích Č.-S. R.* in: *Venkov*: Praha: NOVINA. 16. 2. 1939. s. 4.

5 Politologická typologie

Jestliže chceme stranu zkoumat z politologického hlediska a zařadit ji v určitém schématu, je potřeba zvolit typologii, podle které se lze orientovat. Pro začátek se můžeme podívat na klasické rozdělení a zkoumání stran podle Maurice Duvergera. Dimenze typologie, na které se můžeme podle něj zaměřit, lze rozdělit *podle původu stran, uspořádání, členské základy, řízení strany, velikosti a její pozice v rámci politického uspořádání*. U vybraných typologií, u kterých to bude potřeba, ji budu porovnávat s opoziční NSP.

5.1 Podle Duvergera

Hned první rozlišení podle původu stran bude problematické, protože strana SNJ nevznikla zcela standartním způsobem. Duverger rozlišuje strany *vzniklé volebním a parlamentním původem* a strany *vzniklé externě*. První ze dvou výše jmenovaných jsou strany, které vznikaly z volených zástupců parlamentů, kteří se poté sdružovali do skupin a volebních výborů, aby se následně skupiny transformovaly v plnohodnotné strany.¹³⁹ Druhá zmíněná skupina vzniká v rámci občanských uskupení či sdružení, které pojí společný zájem.¹⁴⁰ Obecně se dá říct, že prvně jmenované, tedy strany vzniklé volebním a parlamentním původem, jsou zpravidla prvotně vzniklé strany, které se etablovaly na počátku vzniku systémů politických stran a pokračovaly v různých podobách do dnešních dnů, zatímco druhý případ byl mnohem častější v pozdější době. SNJ vznikla spíše uměle spojením už etablovaných stran. Její vnitřní organizace ale byla vytvořena z parlamentních a volebních výborů bývalých stran. Její původ koresponduje více s typem stran *volebních a parlamentních*. A to i navzdory paradoxnímu faktu, že SNJ nebyla nikdy volena.

Co se týče rozlišení podle struktury, hovoříme o *struktuře přímé* a *struktuře nepřímé*. Přímá struktura je více klasická. Individuální občané jsou přímo členy strany a není zde žádný spojovací článek, který nacházíme ve struktuře nepřímé. Tu přirovnává Duverger k federaci, v níž jednotliví členové patří k nějaké sociální skupině. Teprve až tato sociální skupina je součástí strany jako takové.¹⁴¹ U SNJ můžeme mluvit hlavně o organizaci přímé. Mohlo by

¹³⁹ DUVERGER, M. *Politické strany*. Praha: Karolinum, 1973. s. 24.

¹⁴⁰ Tamtéž s. 31.

¹⁴¹ Tamtéž s. 43.

se zdát, že určité organizace, jako je například MNJ, patří k nepřímé struktuře. K tomu se však vyjadřuje i Duverger, podle nějž je potřeba nezaměňovat „základní jednotky...

a přidružené organizace... hnutí mládeže...“¹⁴² a odlišit je od profesních nebo korporativních společenství, jejichž spojením vznikají nepřímé strany. SNJ tedy nebyla ani v těchto aspektech žádným způsobem nepřímou stranou. Nepřímá strana ve dvoustranickém systému druhé republiky neexistovala. Ani opoziční NSP neměla podobu nepřímé struktury.

Podle členství ve straně rozlišuje Duverger *strany kádrů* a *strany mas*. Na první pohled by se mohlo zdát, že rozdíl je v počtu členů, ale není tomu tak. Jedná se o to, jaké mají jednotlivé strany členskou strukturu. Strany kádrů se snaží o přijetí co nejvyššího počtu významných osobností. Osobnosti, které zvýší prestiž strany, specialisty pro organizaci strany a hlavně finančníky a mecenáše. Naproti tomu strany mas se snaží získat co největší členskou základnu, která bude finančně živit stranu pravidelnými příspěvky a kterou vychová k převzetí politické moci.¹⁴³ Stranu SNJ můžeme určitě zařadit do této druhé kategorie. V rámci dvoustranického systému takto můžeme zařadit obě strany. I NSP byla stranou masovou, ačkoliv se zde objevovaly tendence koncentrovat kolem sebe tvůrčí inteligenci, na což upozorňoval i ředitel Živnobanky Jaroslav Preiss jako na možné nebezpečí pro SNJ.¹⁴⁴ Typickým znakem pro strany mas jsou přihláškové formuláře pro vstup do strany a pravidelné příspěvky.¹⁴⁵ Oba tyto znaky se objevují v SNJ, která měla náborový příspěvek pro rok 1939 ve výši 6 Kč.¹⁴⁶

Povaha členství je dalším kritériem, kde Duverger hovoří o stranách *specializovaných* a *totalitních*. V životě člena strany specializované hraje strana jenom druhotnou úlohu a nemá větší vliv na jeho běžnou aktivitu. Naproti tomu člen strany totalitní se musí aktivně podílet na fungování a propagaci strany. Stejně tak se angažuje ve spolcích, které nutně souvisí se stranou a jejím působením.¹⁴⁷ SNJ sice v době svého působení pro své členy nepůsobila jako totalitní strana, ale určitě svým vývojem a snahou o sjednocení veškerých

¹⁴² DUVERGER, M. *Politické strany*. Praha: Karolinum, 1973. s. 53-54.

¹⁴³ Tamtéž s. 97-98.

¹⁴⁴ BRUNCLÍK, T. *Hledání smyslu: Národní strana práce v politických kontextech Druhé republiky*. Praha, 2021. 72 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra občanské výchovy a filosofie. Vedoucí PhDr. STRACENÝ, J. CSc. s. 51

¹⁴⁵ DUVERGER, M. *Politické strany*. Praha: Karolinum, 1973. s. 106

¹⁴⁶ Národní archiv, Fond: Strana národní jednoty, Praha, číslo fondu: 509, značka: SNJ, datace: 1938–1939, karton I., Zpravodajská služba č. 2, V Praze dne 29. 12. 1938, s. 10.

¹⁴⁷ DUVERGER, M. *Politické strany*. Praha: Karolinum, 1973. s. 148-149.

aspektů veřejného prostoru směřovala k této podobě. Například vytvářením funkcí obvodových, uličních a domovních důvěrníků, kteří udržovali styk s veřejností. Jednalo se o funkce hlavně pro mladé členy jako forma získávání politických zkušeností.¹⁴⁸ Totalitní podoba, ke které směřovala, však byla paradoxní, protože podle Duvergera nemůže být totalitní strana vnitřně diverzifikovaná a tvořená z různých frakcí a částí.¹⁴⁹ To u SNJ vůbec neplatilo a strana, jak jsme zmínili výše, byla dost silně rozštěpená. Také nábor členů u totalitní strany podléhá přísným pravidlům a požadavkům. K tomu však dochází hlavně v případě, že strana zaujímá výsadní postavení ve státě a jakákoliv konkurence ji nutí k mnohem přísnějším požadavkům a kritériím pro přijímání členů,¹⁵⁰ což byl případ i SNJ, která měla hlavní konkurenci v NSP. Navíc, jak jsme zmínili výše, přijímání členů bylo omezeno podle národnostního klíče.

Z hlediska řízení strany můžeme rozlišit, jaký je vztah mezi členy strany a parlamentem. Pro správný chod demokracie je důležité, aby parlamentní členové měli přednostní postavení oproti hlavním členům strany, protože zastupují široké masy obyvatelstva. Oproti tomu členové strany zastupují jenom určitou část obyvatelstva.¹⁵¹ Strany pak můžeme rozdělit na spektru podle toho, jak moc velký vliv mají členové stran oproti členům parlamentů. U SNJ byly jasné tendence *nadvlády předáků stran* nad parlamentem, který se vlastně ani nescházel a k rozhodování docházelo na základě vydávání vládních nařízení s platností zákonů. Duverger hovoří o různých prostředcích nátlaku, jako je vliv volebního systému nebo vnitrostranické politické nátlaky.¹⁵² U SNJ však o těchto způsobech kontroly mluvit nemůžeme, protože k tomu, aby byly nějakým způsobem uplatněny, měla strana krátkého trvání.

V typologii, která se zaměřuje na postavení stran ve schématech politického systému, hovoříme o kritériu podle počtu stran, které se podílejí na politické moci. Základní rozdělení je u Duvergera *dualismus*, *multipartismus* a *systém jedné strany*.¹⁵³ Systém druhé republiky

¹⁴⁸ Národní archiv, Fond: Strana národní jednoty, Praha, číslo fondu: 509, značka: SNJ, datace: 1938–1939, karton IV., Zpravodajská služba strany Národní jednoty kraje Mladá Boleslav, r. 1, č. 2, Mladá Boleslav 11. 2. 1939, s. 2.

¹⁴⁹ DUVERGER, M. *Politické strany*. Praha: Karolinum, 1973. s. 151.

¹⁵⁰ Tamtéž s. 152.

¹⁵¹ Tamtéž s. 208-209.

¹⁵² Tamtéž s. 221-222.

¹⁵³ Tamtéž s. 232-252.

můžeme sice označit za čistě dualistický, ale veškeré teorie, které se s tímto systémem pojí, budou při aplikaci na tento systém problematické. Charakteristiky, které definují tento systém od typů dualismu po volební systém, který pramení z dualismu a který formuje dualismus, nelze uplatnit na systém druhé republiky. U Duvergera jsou totiž definovány historickým vývojem a způsobem uspořádání volebních systémů. V éře druhé republiky však nedošlo k parlamentním volbám a její existence byla tak krátká, že k žádnému vývoji ani dojít nemohlo. Je také otázka, jestli režim byl opravdu dualistický. Duverger rozvíjí myšlenku, že tvorba dualismů je také podmíněna politickými otázkami, které se většinou vyskytují v přirozené dualistické podobě.¹⁵⁴ Politické otázky druhé republiky však byly z větší části vnímány tak, že mají jen jedno řešení. Tato idea, že problémy, kterým druhá republika čelila, mají jenom jedno správné řešení, se ukazuje v útocích SNJ proti NSP, které se objevovaly na konci trvání republiky. Záměrem útoků bylo vyzdvihnout, že existence druhé strany je nadbytečná, jestliže politické odpovědi jsou jednoznačné. „*Když je jedna cesta, když je jen jeden národní, státní úkol a cíl proč by neměla stačit také jediná soustřeďující skupina pro politiku srdcí nejlepších lidí?*“¹⁵⁵ To, že byl dualismus vytvořen uměle, také vede k otázce, jestli se jednalo o opravdový dualismus. Podoba voleb a možnost zakázání NSP, ke kterému se schylovalo na sklonku republiky¹⁵⁶, by byly klíčové pro zodpovězení této otázky, o tom však můžeme pouze spekulovat.

Je možné mluvit o systému jedné strany v případě SNJ i přes to, že existoval uměle vytvořený dualismus? Duverger hovoří o možnosti existence jedné strany v demokratickém režimu a jako příklad uvádí Kemalistickou stranu v Turecku či režim v Salazarově Portugalsku, kde se jediná vládnoucí strana náhodou také jmenovala Národní jednota. Jako typické znaky uvádí to, že moc v těchto systémech a stranách nevychází z politické elity nebo dělnické třídy, ale z hlasů získaných ve volbách.¹⁵⁷ I bez voleb, které by to potvrdily, bylo tohle i samotné směřování SNJ, která se neopírala ani o elitu, ani o dělnickou třídu, ale její snaha byla o získání legitimacy za pomoci voleb. Jestliže by došlo na rozpuštění NSP, pak by alespoň v prvotních fázích fungovala SNJ na této bázi.

¹⁵⁴ DUVERGER, M. *Politické strany*. Praha: Karolinum, 1973. s. 240.

¹⁵⁵ *Jaké pak dva úkoly? Když jedna cesta tak proč dvě strany?* in: *Venkov*. Praha: NOVINA, 9. 3. 1939. s. 1.

¹⁵⁶ RATAJ, J. *O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939*. Praha: Karolinum, 1997. s. 212-214.

¹⁵⁷ DUVERGER, M. *Politické strany*. Praha: Karolinum, 1973. s. 301.

V otázce velikosti stran rozlišuje Duverger strany *malé, velké a většinové*. U velkých a malých stran hraje roli to, jak moc velký vliv v koalici si dokáží vytvořit a udržet. Malé strany mají většinou jenom okrajový či podpůrný vliv oproti stranám velkým. Důležité ale je to, že i velké strany nemají možnost dosáhnout absolutního vlivu ve vládním systému, či mají, ale jenom za velmi výjimečných okolností.¹⁵⁸ Strany většinové však tohoto absolutního vlivu dosahují. Jejich definice je taková, že v parlamentu mohou dosáhnout absolutní většiny běžnými institucionálními prostředky. V multipartismu se tyto strany většinou nevyskytují. V systému bipartismu však ano.¹⁵⁹ Je to i případ SNJ, která rozhodně byla stranou většinovou. Vláda druhé republiky a SNJ byly vlastně totéž. Zajímavá je poznámka, ve které Duverger zmiňuje, že ze své pozice jsou strany s většinovým posláním nezatížené demagogií a jsou nutně realistické. Je to hlavně kvůli tomu, že musí už ve své podstatě počítat s tím, že ponese vládní odpovědnost v plné míře oproti stranám malým a velkým, které je budou pravděpodobně sdílet v koalici. Její program musí být takový, který lze prakticky aplikovat na akt politického vládnutí oproti často nerealistickým programům ostatních typů stran, neboť ty si tímto způsobem vytváří manévrovací prostor ve vládní koalici.¹⁶⁰ Je tedy otázka, jestli SNJ splňovala i tuto charakteristiku většinové strany, tedy jestli byla ve svém programu zaměřena realisticky a nebyla demagogická. Ani programové prohlášení, ani program, který byl zmíněn výše, nepřináší body, které by nebyly politicky realizovatelné a které by nebylo možné splnit v rámci určitých reforem. Hlavním bodem je návrat k určitým „tradicím“ v rámci kultury a socioekonomických vztahů, vznik stavovského ekonomického systému, klerikalizace vzdělání a obrat zahraniční politiky a obchodu k Německu. I hesla jako „*Bude nyní menší náš národní domov, ale bude celé náš!*“¹⁶¹, která byla nacionalistickým vyjádřením náklonosti k druhé republice, nepůsobí vůbec demagogicky, spíše naopak. Neobjevují se zde žádná provolání ani hesla k opětovnému získání Sudet. Program neslibuje, že ekonomická krize, která nastala po Mnichovu, se překoná snadnými reformami, které odstraní nezaměstnanost a problém s přistěhovalci z hraničních oblastí. Hlavním motivem je práce, práce těžká, která čeká každého občana, aby republika překonala tyto těžké časy. Ani stále se stupňující útoky na židovské obyvatelstvo se nevyznačují mírou demagogie,

¹⁵⁸ DUVERGER, M. *Politické strany*. Praha: Karolinum, 1973. s. 310-311.

¹⁵⁹ Tamtéž s. 312-313.

¹⁶⁰ Tamtéž s. 311.

¹⁶¹ *Lide náš zemědělci českoslovenští*. in: *Venkov*. Praha: NOVINA, 2. 10. 1938. s. 1.

kteřá by z něj dělala absolutního obětíního beránka nastalé situace. Demagogicky trochu působí útoky na minulý režim politických stran a snaha o zjednodušování jak politického, tak veřejného prostoru jako nástroje pro řešení politické krize. Spíše se jedná o snahu efektivně a pružně reagovat na složitou situaci, která byla v určité míře opravdu potřeba. Paradoxně, ačkoliv můžeme hovořit o SNJ jako o autoritativní straně, její míra demagogie se nejeví jako nijak vysoká, a tedy nese vlastnosti většinové strany, o které mluví Duverger. Pro zkoumání velikosti strany na základě vývoje nejsou kvůli krátkému trvání druhé republiky podklady. Takže toto hledisko není aplikovatelné.

Postavení strany v politickém systému závisí dost silně na tom, jak je systém postaven a jak moc silná je strana v rámci toho systému. Většinová strana ve dvoustranickém systému bude mít mnohem větší vliv na systém jako takový než velká strana v multipartismu. SNJ byla tato většinová strana v bipartismu. Autorita její vlády proto byla vysoká. Jak píše Duverger, „*strana se stává prostředkem zajišťování nadvlády výkonné moci nad parlamentem*“¹⁶², což můžeme pozorovat i zde. Platilo, že SNJ rovná se vláda a parlament. Z hlediska politické teorie bylo její postavení neotřesitelné parlamentem už jen proto, že se parlament nescházel a vláda mohla měnit legislativu země pomocí vládních nařízeí.

5.2 Podle moderních teorií

Duvergerova typologie se opírá silně o politické prostředí a strany do první poloviny 20. století a pro moderní politické prostředí může působit zastaralé, ovšem SNJ byla právě stranou tohoto staršího období, a proto mnoho kritérií a hledisek zde bude platit. Můžeme se podívat i na to, jaká je podoba současných politologických teorií o typologii stran a ty aplikovat na SNJ pro mnohem komplexnější pohled. Duverger například nepracuje toliko s tím, jaké jsou rozdíly stran v rámci politického programu a směřování, tedy toho, jaká politická hlediska a stanoviska strany rozdělují. Jeho typologie je zaměřena spíše na organizaci a vnitřní fungování stran a politických systémů. V tomto ohledu můžeme hovořit o dvou modelech typologie politických stran, je to *vývojová typologie* a typologie vycházející z *ideově programatického hlediska*.¹⁶³

¹⁶² DUVERGER, M. *Politické strany*. Praha: Karolinum, 1973. s. 434

¹⁶³ FIALA, P. a STRMISKA, M. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. s. 85.

Vývojová typologie je zaměřena na vývoj politických stran v čase. Postavení strany je spíše spojeno s tím, kdy vznikla. Myslí se tím, že v určitých časových obdobích existovaly určité typy stran, jejichž struktura se měnila s dobou. Jedná se o 4 typy podle autorů R. Katze a P. Maira, zahrnují období od 19. století elitní strany, masové mezi roky 1880 a 1960, všelidové od roku 1945 a nejnovější kartelové strany.¹⁶⁴ Toto rozdělení je podobné Duvergerovu dělení na strany kádrové a masové, rozšířené o další typy, které vznikají po druhé světové válce. Podle období, ve kterém SNJ existovala, ji můžeme zařadit mezi strany masové.

V ideově-programatické typologii se můžeme podívat na klasické rozdělení podle Beymeho, které provedl na základě ideologických linií. Těch je celkem devět a zahrnují linie od liberálních po ekologické.¹⁶⁵ Tak jako skoro každá strana, i SNJ nelze jednoznačně zařadit k jednomu z těchto typů. Můžeme však vidět, kam daná strana náleží a ke kterému typu se nejvíce přibližuje. Lze hovořit o *konzervativní straně*, *křesťansko-demokratické straně*, *rolnické a krajně pravicové*. Vzhledem k tomu, že sdružovala mnoho stran minulého režimu, její ideologické rozdělení bylo rozsáhlé a některé části SNJ byly krajně pravicové, zatímco jiné patřily spíše k tradičně konzervativním. Je to rozdíl oproti opoziční NSP, která se mohla jednoduše směle zařadit mezi strany *socialistické*. Pro SNJ bylo ještě moc brzy na to, aby se ukázalo, jakou hlavní ideologickou linii bude následovat. Jestli převáží fašistické křídlo nad agrárním nebo ne.

5.3 Programatika

Další rozsáhlá typologie rozděluje strany za pomoci programatiky, což můžeme poměrně dobře měřit a kategorizovat. Pro nás je to navíc výhodnější, protože většina z toho, co víme o SNJ, je založena na jejich programu a programovém prohlášení. To, jak doopravdy fungovala, je silně omezeno časem. V rámci programatiky rozlišujeme dva hlavní typy, *exekutivní (governmentální) politické programy* a *programy politických stran*.¹⁶⁶ U prvního typu by se mohlo zdát, že ho v případě SNJ neaplikujeme. Jedná se totiž o konkrétní program toho, jak řešit politické problémy v reálných oblastech, v podstatě už samotná aplikace. Na

¹⁶⁴ ¹⁶⁴ FIALA, P. a STRMISKA, M. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. s. 85-86.

¹⁶⁵ Tamtéž s. 89.

¹⁶⁶ Tamtéž s. 92.

první pohled to vypadá, že do zániku republiky se toho mnoho aplikovat nestihlo. To ovšem není pravda a mnoho konkrétních aplikací programu SNJ proběhlo. Dochází tak k paradoxní situaci, kdy se stihlo aplikovat mnoho různých programových hledisek dříve, než byl program vůbec oficiálně představen veřejnosti. Největším politickým zásahem byl zmocňovací zákon z 15. prosince 1938. Zde se jedná o konkrétní řešení rychlosti politické aplikace na soudobé problémy republiky. Dále je možné zmínit zákon o politických stranách, podle něhož jejich vznik, fungování a zánik podléhaly vládě kvůli zjednodušení politického systému. S tím se pojí další konkrétní kroky zjednodušování státní správy a jistá centralizace prostřednictvím likvidace samosprávných orgánů, jakými byla zemská a okresní zastupitelstva.¹⁶⁷ Zároveň fungovala cenzura tisku, která probíhala předběžně už v září 1938 a v období druhé republiky se stupňovala. Cenzura tisku nebyla explicitně ani v programu, ani v programovém prohlášení zmíněná, ale můžeme si všimnout implicitního projevu, když se hovoří o větší autoritě a obraně proti rozkladným živlům. Pro větší přehlednost se zdokonalila evidence obyvatel a cizinci-emigranti mohli být nově vystěhováni z republiky ze zmocnění zemských úřadů. Do budoucí realizace se připravovaly kárné pracovní tábory pro osoby, které byly označeny za „štitící se práce“.¹⁶⁸ Heslo „práce“ bylo, kromě „mláď“, jedním z hlavních hesel strany. Takže můžeme říct, že snaha naplňovat program určitě existovala alespoň na počátku. Nevíme, jak by se aplikace vyvíjela do budoucna, a ani nemůžeme program posuzovat z hlediska toho, jak účinně byl politicky aplikován, protože aplikace nebyla dostatečně dlouhá na to, aby z ní bylo patrné, jak účinkuje.

Mnohem podrobněji se můžeme podívat na druhý typ, kterým jsou programy politických stran. V rozlišení německých politologů G. Olgoza a H-J, Liese můžeme rozlišit 4 formy programatického vyjádření stran.¹⁶⁹ My však můžeme aplikovat jenom dvě z nich kvůli krátkému trvání SNJ. První je *základní program*, tedy něco na způsob ústav stran. Jsou to politická stanoviska k nejdůležitějším politickým problémům. Jedná se o základní stranické hodnoty.¹⁷⁰ Sem by patřil případný program SNJ, který byl sice vypracován, ale nebyl zveřejněn. V případě programového prohlášení můžeme hovořit o *akčním programu*, který

¹⁶⁷ MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. s. 444-445.

¹⁶⁸ Tamtéž s. 445

¹⁶⁹ FIALA, P. a STRMISKA, M. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, 2009. s. 94.

¹⁷⁰ Tamtéž.

rozvíjí v dlouhodobé nebo střednědobé perspektivě konkrétní cíle a aktivity.¹⁷¹ Je otázkou, jestli i samotné programové prohlášení SNJ není spíše základním programem, protože nepřináší mnoho konkrétních řešení k politickým problémům a je spíše ideologický a frázovitý. Opět tu narážíme na paradox, že konkrétní program nebyl zcela vytvořen, ale mnoho praktických kroků již bylo aplikováno. Poslední dva typy jsou *volební programy*, které by přirozeně vznikly před volbami, což se nestalo, a *vládní prohlášení*, která bilancují úspěchy a cíle vlády, které však za krátkou dobu nestihlo být vydáno.

Pro další rozlišení programatiky máme kromě obecného rozdělení také rozdělení podle funkcí stranických programů. Když se zde podíváme na typologie podle Heino Knaacka, zjistíme, že rozlišuje dvě hlavní funkce stranických programů, a sice úlohu, kterou hrají ve *vnitřní působnosti na stranu* jako takovou a na to, jak se *strana prezentuje*. Máme celkem čtyři funkce pro vnější působnost programu. Je to *propagační funkce*, která má působit na voliče a přitáhnout nové členy. Další je funkce k vymezení se vůči jiným stranám zvaná *profilační*. Funkce *agitační* je funkcí přípravy na konfrontaci s jinými stranami. Poslední je funkce *operační*, kdy strany vytváří bázi, na které mohou polemizovat o konkretizaci politických požadavků.¹⁷² Pro SNJ platila pouze první funkce (propagační) a částečně čtvrtá (operační). Ani v programu, ani v programovém prohlášení se nijak nevyhraňuje proti opoziční NSP. To je pravděpodobně dáno už jasným a pevným rozdělením stran a také tím, že NSP byla považována za loajální opozici. Předpokládalo se, že SNJ bude vždy vládnoucí stranou, a tedy nebylo potřeba konkurenční snahy u programu. Je pravda, že program se částečně vymezuje vůči stranám, které působily v minulosti, prohlášeními o velkém množství nepotřebných stran. K určitým operačním rovinám docházelo, ale vyvstává otázka, jestli se mohou počítat jako polemiky o požadavcích stran a útoky na samotnou existenci NSP. Byla to reakce na různé agitační praktiky NSP¹⁷³ a poté i kritika samotného myšlení NSP.¹⁷⁴ Navíc je problematické, jestli tisk Venkov a články v něm otištěné lze počítat do samotné programatiky, i když se jednalo o oficiální tisk strany.

¹⁷¹ FIALA, P. a STRMISKA, M. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, 2009. s. 94.

¹⁷² Tamtéž s. 95.

¹⁷³ HALÍK, R. *Nahoře loajalita a dole staré triky*. in: *Venkov*. Praha: NOVINA, 29. 12. 1938. s. 1.

¹⁷⁴ *Strana národní jednoty je odpovědná za stát*. in: *Venkov*. Praha: NOVINA, 11. 1. 1939. s. 4.

U vnitřní struktury programů stran podle Knaacka mluvíme o různých funkcích podle toho, jak integruje jednotlivé členy a jak působí program jako mocenský či legitimační nástroj.¹⁷⁵ *Funkce pro integraci* jednotlivých členů program naplňoval hlavně snahou o mobilizaci národního postoje a mobilizací nacionálních sil, které se uvolnily po Mnichovu. *Identifikační funkce programu*, která má sloužit k tomu, aby se členové plně ztotožnili s cílem strany, byl hlavně apel na mladší generaci, kterou se snažil politický program oslovit tím, že díky nim bude nová strana akceschopnější a radikálnější ve svých politických rozhodnutích. *Mocenská funkce* zde nebyla přítomná, protože program ještě nestihl být posvěcen vedením strany a nedošlo tedy k rozhodujícímu mocenskému aktu, který by zpětně potvrzoval vedení. Hlavní funkcí, kterou program SNJ naplňoval, byla *legitimační funkce*. Byla dosti potřebná vzhledem k tomu, že většina politických kroků probíhala vlastně před tím, než byl program pořádně vytvořen a program spíše později legitimizoval tyto politické kroky.

Programy také můžeme porovnávat a analyzovat podle toho, jakým způsobem dochází k ideologickému konfliktu v rámci programů jiných stran. V tomto případě, jakým způsobem se program SNJ odlišuje od programu NSP. Pro tyto potřeby vytvořil podrobnou charakteristiku A. Lijphart, který rozlišil sedm dimenzí ideologických konfliktů, kde se strany střetávají.¹⁷⁶ Logicky největším bodem střetu je první dimenze *socio-ekonomická*. Zatímco SNJ se ve svém programu snažila o vytvoření stavovského systému, stála proti tomu NSP, která se programově postavila spíše k ekonomice keynesiánství, díky níž měl stát postupnými reformami upravovat hlavně sociální politiku.¹⁷⁷ I druhá dimenze je silně konfliktní. Jedná se o *náboženskou*¹⁷⁸, kdy u SNJ lze pozorovat snahu o klerikalizaci veřejného prostoru a náboženské výchovy, zatímco NSP zůstává pevně sekulární stranou.

U ostatních dimenzí už tolik třecích ploch nenacházíme, respektive se nemohly plně projevit v tak krátké době. Vzhledem k tomu, že SNJ byla tvořena mnohými stranami první

¹⁷⁵ FIALA, P. a STRMISKA, M. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. s. 96.

¹⁷⁶ LIJPHART, A. *Political parties: Ideologies and programmes*. in: BUTLER, D., PENNIMAN, H., R. a RANNEY, A. *Democracy at the Polls: A Comparative Study of Competitive National Elections*. Washington, D.C.: American Enterprise Institute, 1981. s. 29-31.

¹⁷⁷ BRUNCLÍK, T. *Hledání smyslu: Národní strana práce v politických kontextech Druhé republiky*. Praha, 2021. 72 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra občanské výchovy a filosofie. Vedoucí PhDr. STRACENÝ, J. CSc. s. 45.

¹⁷⁸ LIJPHART, A. *Political parties: Ideologies and programmes*. in: BUTLER, D., PENNIMAN, H., R. a RANNEY, A. *Democracy at the Polls: A Comparative Study of Competitive National Elections*. Washington, D.C.: American Enterprise Institute, 1981. s. 33-34.

republiky, mohlo by být zajímavé zkusit toto hledisko aplikovat na samotné ideologické difference uvnitř strany samotné, ale vzhledem k tak krátkému trvání, které neumožnilo, aby se tyto rozdíly plně projevíly, není tato analýza možná.

Jak jsme si ukázali, podle klasické definice Duvergera je SNJ stranou, která koresponduje se vznikem strany volební-parlamentní i přes to, že vznikla umělým spojováním. Měla svoji členskou strukturu přímou a jednalo se o stranu mas. Ačkoliv její směřování bylo spíše směrem ke straně totalitní, v průběhu jejího fungování se ještě jednalo o stranu specializovanou. Její pozice z hlediska parlamentu byla taková, že se jednalo o stranu dominantní nad parlamentem. V rámci jejího postavení v systému druhé republiky můžeme polemizovat o tom, jestli se jednalo o stranu v dualistickém schématu, nebo zda svou převahou nenastavila systém jedné dominantní strany. K systému jedné strany spíše směřovala v době svého trvání, kdy se ještě o tuto instanci nejednalo. Ovšem rozhodně se jednalo o stranu většinovou, ovládající majoritní podíl politického prostoru. Nakonec typologie podle velikosti v rámci vývoje je neaplikovatelná.

V rámci shrnutí moderních modelů můžeme opět mluvit o straně mas, hlavně podle časového období, ve kterém existovala. Ideologicky není jednoznačně možné ji zařadit a díky masivnímu rozdělení uvnitř strany můžeme mluvit jak o konzervativní, křesťansko-demokratické, rolnické i krajně pravicové straně. Jedná se o klasické rozdělení podle Beymeho.

Z hlediska programatiky jsme si ukázali, že ačkoliv mělo SNJ krátkého trvání, mělo i exekutivní části politického programu. Tedy příklady reálné aplikace programu. Z hlediska typů programu měla jenom základní, který ani nestihl být vydán a akční program, kterým bylo jejich programové prohlášení. U typologie podle Knaacka jsme si ukázali několik funkcí, které program SNJ splňoval, zejména tu legitimační. A také jsme se zaměřili na hlavní ideologické linie střetávání s konkurenční NSP, které jsme analyzovali z hlediska dimenzí A. Lijpharta, přičemž se jednalo především o dimenzi socio-ekonomickou a náboženskou.

6 Autoritativní strana

Politický režim druhé republiky byl autoritativní, ale co to vlastně znamená? Nyní se podíváme na to, jaké jsou prvky autoritářského režimu a jakým způsobem je SNJ naplňovala.

6.1 Typologie podle Linze

Nejdříve je nutné definovat, co to je autoritativní režim. K tomu použijeme definici, kterou vypracoval J. J. Linz, který se vymezil vůči myšlence, že autoritativní režimy jsou jenom nedokonalou formou jak totality, tak demokracie. Linz tvrdí, že se jedná o specifický typ politického režimu.¹⁷⁹ *Podle něj jsou to politické systémy s limitovaným neodpovědným politickým pluralismem, bez jasné a vedoucí ideologie (ale se specifickou mentalitou) bez intenzivní či extenzivní politické mobilizace (kromě určitých bodů v jejich vývoji) a ve kterých vůdce (nebo někdy malé skupiny) uplatňují moc ve formálních nespécificky definovaných limitech, které jsou ale současně celkem předvídatelné.*¹⁸⁰ To, jakým způsobem naplňuje SNJ tuto definici, uvidíme, když se podrobně podíváme na klíčové termíny, které jsou součástí této definice a porovnáme je s tím, co víme o SNJ.

První je limitovaný neodpovědný politický pluralismus. V demokratických režimech je pluralismus skoro neomezený, tolerovaný a legitimní. Otevřený boj o moc mezi mnoha politickými stranami je institucionalizovaný. Nikoliv v autoritářském režimu, kde politici, kteří získají moc, ji neodvozují jenom od podpory skupin, které zastupují stejně jako v demokratickém režimu, ale také od důvěry, kterou v ně vkládá vůdce, panovník nebo například junta. Na rozdíl od totalitního režimu zde není tak extrémně tuhý proces kontroly a potlačování jiných skupin a institucí. Nicméně je zde přítomen, ale jeho velikost je závislá na mnoha různých faktorech, jakými jsou stupeň politické integrace, velikost a síla ideologických cílů.¹⁸¹ Nic takové jako důvěra od vůdce, panovníka, či junty nebylo součástí druhé republiky. SNJ odvozovala svoji politickou moc spíše z nastalé politické situace, v níž se stylizovala do jediné možnosti přežití samotného státu. Skupina, kterou zastupovali, byl národ samotný. Beran rozhodně nebyl vůdce, který by posvěcoval moc strany. To ale neznamená, že toto hledisko SNJ nespĺňuje, neboť autoritativní režimy odvozují svou moc

¹⁷⁹ LINZ, J., J. *An authoritarian régime: the case of Spain* In: ALLARD, E. a LITTUNEN, Y. *Cleavages, Ideologies and Party Systems*. Helsinky: Westermarck society, 1964. s. 293-294.

¹⁸⁰ Tamtéž s. 297.

¹⁸¹ Tamtéž s. 300.

z mnoha různorodých prvků. Limitovaný pluralismus zde určitě byl přítomen, což lze pozorovat na systému jedné vládnoucí strany a strany loajálně opoziční. Navíc režim nebyl odpovědný parlamentu, který se nescházel. Proces kontroly také nebyl totalitní. Byla zde sice snaha potlačovat svobodu slova a sdružovat instituce, ale k extrémně represivním opatřením nedošlo, nebo zatím nedošlo. Potlačování jiných skupin bylo patrné v zesilujících útocích na židovské obyvatelstvo a komunistickou stranu, která byla zakázána. Když se vrátíme k otázce důvěry vyšší politické moci, můžeme hovořit o myšlence, že v tomto případě se jednalo o nacistické Německo a jako důkazy nám mohou posloužit různé výše zmíněné články a názory o historicky vazalském postavení Česka vůči Říši. Nelze na to jednoznačně odpovědět, ale z určitého hlediska se dá tvrdit, že SNJ odvozovala svoji politickou moc od Říše v takovém duchu, že SNJ se stala nástrojem, jak v republice udržet takovou politickou linii, která bude úzce spolupracovat s Berlínem. Na druhou stranu zde byla jasná snaha o zachování samostatnosti republiky, což nebylo součástí Německé politické strategie. Je možné, že implicitně SNJ opírala svoji moc o posvěcení Německé říše, která ale nesdílela stejný postoj.

Další částí definice je rozdíl mezi autoritativní mentalitou a ideologií. Linz si zde vypůjčuje formulaci od německého sociologa T. Giegera, která říká, že ideologie je systém myšlení, který je intelektuálně zpracovaný a organizovaný, nejčastěji v písemné formě, intelektuály a pseudointelektuály. Naproti tomu mentality jsou způsoby myšlení, které jsou více emocionální než racionální, které přinášejí nekodifikované způsoby jak reagovat na situace. Ideologie jsou utopické, mentality jsou více spjaté s přítomností nebo minulostí. Autoritářskou mentalitu je těžší definovat než ideologii.¹⁸² Nikde v politickém programu SNJ ani v programovém prohlášení nevidíme prvky nějaké ucelené a promyšlené ideologie. Hlavní motivy, které se objevují v nějaké myšlenkové rovině, jsou součástí přítomnosti a minulosti. Jedná se hlavně o snahu budovat nový stát a vyřešit problémy, které způsobil Mnichov. Zároveň je také snaha posílit odkazy na minulost, hlavně dobu katolickou, což se projevuje snahou navrátit náboženskou výuku do škol a odkazovat na vazalské postavení vůči Německu. V budoucích snahách jsou zde pouze náznaky na vytvoření stavovského státu. Není zde vidět motiv jakékoliv politické utopie. Emocionalita přímo pramení

¹⁸² LINZ, J., J. *An authoritarian régime: the case of Spain* In: ALLARD, E. a LITTUNEN, Y. *Cleavages, Ideologies and Party Systems*. Helsinki: Westermarck society, 1964. s. 301.

z rozčarování nad Mnichovem a útoky, které se objevují vůči židovskému obyvatelstvu, členům levice, opozice a proti politickým odpůrcům, mají emocionální charakter. Nejsou žádným promyšleným politickým tahem či širší politickou strategií. Jakkoliv se podíváme na charakter politiky SNJ, působí spíše jako reaktivní a nikoliv proaktivní. Není zde pochyb, že SNJ naplňuje zcela jistě tento autoritativní charakter.

K dalším prvkům definice patří stupeň politické mobilizace. Ta je v autoritativních režimech většinou velmi nízká. Klíčovým motivem je politická pasivita hlavní části obyvatelstva. Oproti tomu totalitní režimy se vyznačují vysokou mírou politické mobilizace, která se projevuje například snahou o maximální počet voličů ve volbách, kdy vznikají takové situace, ve kterých se může objevit 99,9 % voličů jedné vládnoucí strany. Rovněž se s tím pojí snaha absolutně kontrolovat veřejný prostor. Například mládežnické organizace jsou zcela pod vedením strany. Je to dáno mnoha faktory, například ideologickým cílem, či existencí částečných pluralistických prvků, které brání tomu, aby vznikla absolutní kontrola nad veřejnou sférou. Čím více se autoritářský režim přiklání k totalitě či demokracii, tím spíše se bude snažit o politickou mobilizaci.¹⁸³ Nemůžeme tvrdit, že v případě SNJ neexistovala politická mobilizace. Naopak, byla zde velká snaha o politickou mobilizaci v rámci druhé republiky např. snahou o masový nábor, i když tam byla vidět nejednotnost různých částí strany, a také snahy o zjednodušování a konsolidaci politického a veřejného prostoru. Toto hledisko se zde zcela nenaplnuje, ale má to svůj důvod, který i Linz uvádí. Malá politická mobilizace nebo, jak zde píše, apatie, se projevuje zejména v těch autoritativních režimech, které jsou stabilizované a již etablované. V jejich formativních podobách se dost často objevuje velmi silná a intenzivní politická participace.¹⁸⁴ Můžeme směle prohlásit, že období, ve kterém SNJ působila, bylo obdobím formativním, v němž se podoba autoritativní demokracie teprve utvářela. Když přihlédneme k faktorům, které omezují možnost politické mobilizace, můžeme předpokládat, že by byla částečně omezená. Vidíme, že neexistovala žádná vládnoucí ideologie, která by mohla zmobilizovat celek obyvatelstva, a částečný pluralismus v podobě NSP by omezoval snahu o totální politickou mobilizaci v případě voleb, za předpokladu, že by NSP vydržela formativní období.

¹⁸³ LINZ, J., J. *An authoritarian régime: the case of Spain* In: ALLARD, E. a LITTUNEN, Y. *Cleavages, Ideologies and Party Systems*. Helsinky: Westermarck society, 1964. s. 304-311.

¹⁸⁴ Tamtéž s. 304-305.

Dvoustranický systém by měl podíl na omezení politické mobilizace tak, aby se nestala zcela totalitní, ale toto jsou čistě spekulativní myšlenky.

Uplatňování moci v určitých formálních limitech koreluje s podobou autoritativní strany a jejím rozdílem oproti straně totalitní. Ty nebývají velmi organizované, ideologické a mají monopol na přístup k moci. Člen strany získává určité výhody s malým množstvím povinností a loajalita straně je spíše formálního rázu a není vynucena častými čistkami. V ideologické a sociální rovině je strana heterogenní a stává se pouze jedním z prvků mocenského pluralismu vládnoucích skupin.¹⁸⁵ Ať už se jedná o vnitřní nesoulad původních stran SNJ či o to, že loajalita členů stran byla spíše k představitelům bývalých stran než ke straně samotné, je očividné, že SNJ je typickou ukázkou autoritativní strany. Příklady jako regionální nesoulad při náborové kampani, který byl popsán výše, přímo koresponduje s Linzovou myšlenkou, že chybějící pevná disciplína působí větší autonomii vůči vůdcovství strany.¹⁸⁶ Tento rozdíl je vysvětlen způsobem vzniku těchto stran. Autoritativní strany vznikají až po převzetí politické moci, nejčastěji spojováním různých stran s odlišnou ideologickou tradicí a sociální základnou,¹⁸⁷ což opět koresponduje se vznikem SNJ. V oblasti forem sociální kontroly zde není tak silná nesvoboda tisku hlavně kvůli tomu, že může být stejně silně kontrolován a monopolizován jako v totalitním režimu, ovšem zde není tak intenzivní snaha o propagandizaci silných vůdčích osobností.¹⁸⁸ A ano, cenzura byla za druhé republiky zavedena, ale glorifikace politických vůdců SNJ se v tisku neobjevovala. Cenzura však byla nepopíratelná. „*Stát má právo, ba víc, má povinnost upravovat poměry v tisku.*“¹⁸⁹ Nebyla však tak dohnána do extrému, zejména k nelibosti Německa, které dokonce vytýká SNJ mírný postoj k cenzuře tisku¹⁹⁰

Dále v podobě sociální kontroly chybí prvek ideologické sebespravedlnosti či sebepectivosti v tom smyslu, že proces politické kontroly podléhá určitým procesuálním pravidlům a jsou spíše potlačovány samotné akty, které jdou proti režimu, na rozdíl od špatných myšlenek. Ideové útoky se objevovaly na stránkách stranického tisku, zejména vůči

¹⁸⁵ LINZ, J., J. *An authoritarian régime: the case of Spain* In: ALLARD, E. a LITTUNEN, Y. *Cleavages, Ideologies and Party Systems*. Helsinki: Westermarek society, 1964. s. 312.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Tamtéž s. 313-314.

¹⁸⁸ Tamtéž s. 316.

¹⁸⁹ BERAN, R. *Zachovat stát a jeho národům mír* in: *Venkov*. Praha: NOVINA, 14. 12. 1938. s. 3.

¹⁹⁰ TOMÁŠEK, D. a KVAČEK, R. *Deník druhé republiky*. Praha: Naše vojsko, 1988, s. 158.

NSP, ale nezaznamenáváme, že by docházelo k útokům mimo tiskovou sféru. Silným faktorem v autoritativních státech je role armády, která je velmi prominentní, neboť je jednou z forem kontroly politické moci, která ještě není plně v rukou totalitního režimu.¹⁹¹ V období druhé republiky však tohle neplatilo. Samotná armáda se měla zmenšovat, což bylo dáno snahou neprovokovat vojensky sousední Německo spíše než opravdovým politickým přesvědčením. To ostatně potvrzuje i schůzka Chvalkovského s německým ministrem zahraničí von Ribbentropem, která proběhla 23. ledna 1939 a kde Ribbentrop jasně naznačuje, že rychlé snížení počtu armády bude rozhodující faktor pro jednání s Německem.¹⁹²

¹⁹¹ LINZ, J., J. *An authoritarian régime: the case of Spain* In: ALLARD, E. a LITTUNEN, Y. *Cleavages, Ideologies and Party Systems*. Helsinky: Westermarck society, 1964. s. 317-318.

¹⁹² TOMÁŠEK, D. a KVAČEK, R. *Deník druhé republiky*. Praha: Naše vojsko, 1988, s. 163.

Pro trochu jinou formu rozdělení autoritativního a totalitního režimu si můžeme zkusit zařadit SNJ do této tabulky, která ukazuje rozdíly mezi totalitními a autoritativními režimy.¹⁹³

Aspekt srovnání	Autoritativní režim	Totalitní režim	SNJ
Autonomie společenských struktur a nepolitické sféry	Ano	Ne	Ano
Kontrola všech aspektů života společnosti	Ne	Ano	Ne
Snaha o absolutní kontrolu ekonomické činnosti	Ne	Ano	Ano
Vůdčí úloha jedné masové strany	Ne/Omezená ¹⁹⁴	Ano	Omezená
Ovládnutí státních struktur představiteli vládnoucí strany	Ne	Ano	Ano
Legální či pololegální politická opozice	Ano	Ne	ano
Existence vůdčí ideologie	Ne	Ano	Ne
Masový teror doléhající na celou společnost	Ne	Ano	Ne
Vypořádávání se s politickými protivníky prostřednictvím násilí	Ano	Ano	Ne
Politická mobilizace obyvatel	Ne/Omezená	Ano	Omezená
Snaha o expanzi	Ne	Ano	Ne
Vzor pro jiné země	Ne/Omezená	Ano	Ne

I na základě této tabulky, až na dvě instance, řadíme SNJ do autoritativního režimu.

¹⁹³ BALÍK, S. a KUBÁT, M. *Teorie a praxe nedemokratických režimů*. Praha: Dokořán s.r.o., s. 72-73.

¹⁹⁴ Většinou pouze v krátké období ustavování autoritativního režimu.

Až na několik výjimek, které jsou způsobené krátkým trváním strany, můžeme na základě uvedených příkladů zhodnotit SNJ jako stranu autoritativní. Není tedy ani demokratická, ani totalitní. Z hlediska typologie autoritativních stran můžeme zůstat u Linze a jeho vytvořené typologie, která má celkem tři dimenze zkoumání, a sice míru politické participace a pluralismu a stupeň mentality, nebo spíše ideologičnosti.¹⁹⁵ Uvnitř těchto tří dimenzí pak vymezuje celkem sedm typů autoritativních režimů.¹⁹⁶ V rámci těchto typů lze SNJ zařadit na třetí typ, kam se řadí režimy mobilizačně autoritativní postdemokratické. Jedná se o autoritativní režimy, které vznikají z demokratických základů. Myslím tím takové politické režimy, které byly určitou dobu demokratické, než neschopnost reagovat na krizové události způsobila přehoupnutí se do autoritativního režimu. To, že se nemůžou stát plně totalitními, vyplývá právě z demokratického základu, v níž si velká část obyvatelstva přivykla politické participaci a díky tomu musí být režim částečně benevolentní.¹⁹⁷

6.2 Autoritářská osobnost

K autoritářské problematice si ještě můžeme vypůjčit politickou psychologii, zejména práci čelního představitele kritické teorie frankfurtské školy Theodora Adorna. Ten na základě výzkumu ve 40. letech společně s dalšími autory vytvořil takzvanou škálu F. Jednalo se o systém měření autoritářské osobnosti, konkrétně toho, jaké jsou prvky, které utváří člověka inklinujícího k fašistickému a autoritářskému politickému systému.¹⁹⁸ Podíváme se podrobněji na jednotlivá kritéria, nebo dimenze, které jsou zkoumány, a jak se projevují v režimu druhé republiky.

Prvním je konvencionalismus, jímž je míněna silná vazba na systém hodnot střední třídy. Jedná se o hodnoty, které jsou pro danou společnost silně konvenční a ke kterým můžeme zařadit například práci, praktické činnosti a odklon od čistě intelektuálních a teoretických otázek.¹⁹⁹ Právě tyto části SNJ naplňuje jak svým programem, tak svým zdůrazňováním jejich hodnot, které s touto dimenzí korespondují.

¹⁹⁵ LINZ, J., J. *Totalitarian and Authoritarian regimes*. Colorado: Lynne Rienner Publisher Inc., 2000 s. 175.

¹⁹⁶ Tamtéž s. 184-245.

¹⁹⁷ Tamtéž s. 217-219.

¹⁹⁸ ADORNO, T., W. a kol. *The Authoritarian Personality*. New York: The Norton Library, 1969. s. 222-228.

¹⁹⁹ Tamtéž s. 229-230.

Druhou složkou f-škály je podřízenost autoritě. Jedná se o to, jak moc se daný jedinec bez kritického zhodnocení podřizuje nějaké vnější morální autoritě nebo skupině. Je to touha jednotlivce po silné a rázné autoritě, které bude podřizovat určité aspekty života.²⁰⁰ Tato touha byla v rámci druhé republiky přijímána a objevuje se jak v programu a programovém prohlášení, tak i na stránkách tisku. *Smysl autoritativní demokracie musí být lidem pochopen. Nebude hříčkou slov, ale řádem tuhé kázně, pořádku a osobní odpovědnosti.*²⁰¹ Třetím hlediskem je autoritářská agrese. Představuje to tendenci vyhledávat, odsuzovat, odmítat a napadat lidi, kteří nesouhlasí s konvenčními hodnotami.²⁰² Jedná se o jasné útoky nejen na židovské obyvatelstvo, ale i na konkurenční NSP, která předkládala jiný pohled na politickou situaci a její řešení, než bylo vládní a celospolečensky uznávané řešení pod taktovkou SNJ.

Čtvrtým je anti-intracepce. Intracepce je definována jako dominance pocitů, fantazie, spekulací, aspirací a imaginace a zaměřuje se na subjektivní lidský pohled. Opakem je extracepce, která se zaměřuje na pevné, jasně pozorovatelné, fyzické pochody a objektivní fakta. Lidé, kteří inklinují k anti-intracepci, jsou jedinci, kteří se bojí myšlenek o lidských fenoménech z toho důvodu, že mají strach ze „špatných“ myšlenek, bojí se opravdových pocitů, které pak nemusejí dostat pod kontrolu.²⁰³ Tento faktor je velmi silně vnitřní a na základě analýzy dobového tisku či archivního materiálu nemůžeme říct, že by SNJ nějakým způsobem ovlivňovala lidi proti intracepci.

V pátém hledisku se zkoumá, do jaké míry se autoritářská osobnost zabývá pověrami a stereotypy. Je to víra v určité nadpřirozeno a mystickou vnější determinaci osobního osudu. U této dimenze se objevuje myšlenka, že i tendence inteligentní nebo informované myslí moderního člověka přechází k primitivnějším a zjednodušeným formám. Tento jev je dán skutečností, že mnoho informací, které jsou nutné pro objektivní zhodnocení situace, se nedostane do povědomí člověka. Hovoří se o slabém egu, které nedokáže integrovat tyto složitější koncepty mnohdy produkující úzkost.²⁰⁴ Něco takového lze říci o situaci, která nastala v rámci Mnichovské dohody. Způsobila obrovský otřes, jak jsme si nastínili už na

²⁰⁰ ADORNO, T., W. a kol. *The Authoritarian Personality*. New York: The Norton Library, 1969. s. 330-332.

²⁰¹ Halík, R. *Nový politický život* in: *Venkov*. Praha: NOVINA, 1. 1. 1939. s. 1.

²⁰² ADORNO, T., W. a kol. *The Authoritarian Personality*. New York: The Norton Library, 1969. s. 232-234.

²⁰³ Tamtéž s. 235.

²⁰⁴ Tamtéž s. 236.

počátku. Jestli bylo myšlení v rámci SNJ pověřené a existují-li pro to nějaké důkazy, můžeme konstatovat jen stěží. Určitě se zde objevují odkazy na svatováclavský kult a dala by se najít určitá korelace mezi tímto odkazem a dimenzí pověřivosti a stereotypnosti. Někdy se tato pověřivost ukazuje v oficiálním tisku. „*Svatováclavský ideál patří nejen do národní výchovy, do škol a do rodin, ale i do továren a do bank... Dějiny staré i nové nás s dostatek poučují, abychom viděli, že každá zrada a každý odklon od svatováclavské státní myšlenky byl zaplacen národním neštěstím... přijměme pomoc, kterou nám dědic české země posílá ze svého Blaníka.*“²⁰⁵ Tedy, jasně vidíme určitou pověřenost spojenou s kultem sv. Václava a blanických rytířů.

Šesté hledisko se zabývá silou a tvrdostí. Jedná se o touhu po síle a možnost identifikace s osobami, které mají tyto vlastnosti. Naplňuje to potřebu autoritářských osobností o podřízenosti a zároveň touhu po síle. Je to víra, že podřízením čiré síle na ní mohou získat určitou participaci. Vytváří kategorie silných a slabých, které vedou k vyšším a podřízeným rasám.²⁰⁶ Toto se projevovalo ve vztahu zejména k Německu, které zastupovalo sílu, jíž se měl český národ podřídít ať už v rámci dějinné nevyhnutelnosti, či různých obdivných článků ku Hitlerovským myšlenkám. „*V mezinárodní politice je nový pojem: národnostní hranice, její ochrana...mění se pojetí státní suverenity v poměru k národnostní menšině... v jakém rozsahu to závisí dnes více od síly mateřského státu...například Německo dbá aby se národnostní menšině německé dostalo práva a možnosti žítí v duchu německého národního socialismu.*“²⁰⁷ Vzor pro nacionalismus nacházela SNJ v Německu a jeho ideologii.

Sedmým hlediskem je cynismus a destruktivita. Autoritářská osobnost v sobě nese agresivní impulsy, které projevuje v autoritářské agresi naplňující ochranu nějakého morálního rozhořčení. Z tohoto hlediska je agresivita součástí lidské přirozenosti, která se má využít pro boje se sousedy a lze ji propagandisticky využít proti minoritním skupinám nebo politickým odpůrcům.²⁰⁸ To koresponduje s útoky, které byly v druhé republice, alespoň

²⁰⁵ STAŠEK, B. *Odhadujme situaci odpovědně, strážlivě a věcně.* in: *Venkov*. Praha: NOVINA, 18. 1. 1939. s. 3.

²⁰⁶ ADORNO, T., W. a kol. *The Authoritarian Personality*. New York: The Norton Library, 1969. s. 237-238.

²⁰⁷ Dr. KAHÁNEK. *Hranice státní a národnostní.* in: *Venkov*. Praha: NOVINA, 9. 2. 1939. s. 3.

²⁰⁸ ADORNO, T., W. a kol. *The Authoritarian Personality*. New York: The Norton Library, 1969. s. 239.

v tisku, zaměřené proti židovskému obyvatelstvu a konkurenční NSP, ale nikdy nepřešly k opravdové fyzické agresivitě.

Předposlední dimenzí je projektivita, kterou se rozumí vlastnost, díky které si autoritářské osobnosti projektují vlastní divoké a nebezpečné nevědomé emoční impulzy do okolního světa, který na základě toho považují za nepřátelský. Tyto impulzy pak směřují vůči lidem, kteří jsou nežádoucí skrze výše zmíněnou autoritářskou agresivitu.²⁰⁹ Jako agresivní a nebezpeční jsou viděni především Židé, kteří mají mít ve státě nerovnoměrný vliv ku svému počtu. „*Jde tu zejména o živly neárijské, jenž byly našemu národu nebezpečné a nepřátelské.*“²¹⁰ Objevuje se tu i ospravedlňování německého přístupu k židovské otázce. „*Každý organismus brání se otravě cizí látkou. Lze předpokládat, že roztok židovského elementu v německém životě byl tak silný, že na to německý organismus reagoval jako na otravu.*“²¹¹ Jsou zde rovněž útoky proti komunistům, kteří údajně provádějí podvratnou činnost, ovšem žádné konkrétní způsoby provádění podvratné činnosti se neuvádí.²¹² Mluví se o nich jako o starém zamořeném nábytku, který musí pryč.²¹³

Poslední hledisko se zabývá sexualitou. Autoritářské osobnosti mají silnou nevoli vůči jakémukoliv sexuálnímu chování, které odporuje jejich „přirozenému pohledu na lidskou sexualitu.“ Jsou to často útoky proti homosexualitě, ale také se jedná o potlačování vlastních sexuálních pudů, které by nemohli mít plně pod kontrolou a jejich následná projekce.²¹⁴ Zde není žádná zmínka o útocích na homosexuály a jiné minoritní sexuality. Žádná zmínka není ani v hlavním stranickém tisku, ani ve fašistickém jako například Poledních listech. Je to spíše způsobeno tím, že toto téma byla tabuizované a zmínky se o tom neobjevují ani v době před Mnichovem.

Analýza druhé republiky prostřednictvím Adornovy F-škály odhaluje řadu charakteristik autoritářské osobnosti v jejím politickém systému. Druhá republika zdůrazňovala hodnoty střední třídy a praktické činnosti, což je v souladu s konvenčními hodnotami. Silný důraz na

²⁰⁹ ADORNO, T., W. a kol. *The Authoritarian Personality*. New York: The Norton Library, 1969. s. 240.

²¹⁰ *Vláda plní svůj program*. in: *Venkov*. Praha: NOVINA, 2. 3. 1939. s. 3.

²¹¹ PEROUTKA, F. *Češi, Němci a židé* in: *Přítomnost*. Praha: František Borový, 22. 2. 1939. s. 113.

²¹² *Žádná resignace – národ bude ve cti žít*. in: *Venkov*. Praha: NOVINA, 29. 1. 1939. s. 1.

²¹³ STRÍBRNÝ, J. *Do nového domova netahejte starý zamořený nábytek*. in: *Polední list*. Praha: Tempo, 9. 10. 1938, s. 1.

²¹⁴ ADORNO, T., W. a kol. *The Authoritarian Personality*. New York: The Norton Library, 1969. s. 240-241.

nekompromisní autoritu a potřebu řádu a kázně byl patrný nejen v oficiálním programu, ale také v médiích. Autoritářská agrese se projevovala útoky na židovské obyvatelstvo a politické oponenty, kteří představovali odlišný pohled. Zaměření na objektivní fakta a fyzické procesy bylo zřejmé, přičemž nebyl patrný žádný vliv proti myšlenkám a pocitům. Přítomnost pověr a mystické determinace byla zřejmá v odkazech na svatováclavský kult a blanické rytíře, což poukazuje na tendenci k pověřčivosti a stereotypům. Celkově lze říci, že druhá republika vykazovala mnoho rysů autoritářské osobnosti, jak je popsáno Adornovou F-škálou.

Závěr

V úvodních kapitolách jsme si zhodnotili, v jakém historickém kontextu a proč vznikla Strana národní jednoty a jaká byla historická skutečnost druhé republiky. Velká část politických rozhodnutí, která vedla ke dvoustranickému systému a autoritářské straně, byla vytvořena zahraničními tlaky. Stín Německa, který visel nad osudem republiky, byl klíčový při utváření a fungování vládnoucí SNJ. Úkol SNJ byl dostat zemi z obrovské krize, zajistit její přežití a udržet demokracii v rámci státu. Samotná nejednotnost vlastních řad nahrávala tomu, že někteří krajně pravicoví členové strany měli tendence dovést stranu k plnému fašismu a možná by k tomu i postupně došlo. Autoritářský postoj SNJ je silně uměle tvořen spíše okolnostmi vzniku než ideologickým přesvědčením a rázná politická rozhodnutí tak mají povahu reakce na obtížnou situaci. Z hlediska politologických typologií by se mohlo na první pohled zdát, že stranu lze obtížně analyzovat vzhledem k jejímu krátkému trvání, ovšem to není pravda. Ačkoliv strana působila krátce, její činnost se dá klasifikovat jako poměrně politicky intenzivní a z určitých hledisek ji lze analyzovat. Klasická typologie podle Maurice Duvergera nám ukázala, jak ji lze analyzovat z hlediska vnitřního fungování strany a vnějšího působení. Ačkoliv nebyla jedinou stranou systému, dá se o ní přemýšlet jako o jediné straně díky povaze její politické moci, která byla de-facto absolutní.

U některých kritérií je klasickým příkladem strany masové s přímou strukturou. Tato analýza je sice starší, ovšem velmi poplatná na historickou politickou stranu, kterou SNJ byla. Co se týče modernějších teorií, tak zde máme i ideově programatické hledisko, kde díky vzniku slepením z mnoha stran ji nemůžeme jednoznačně ohraničit, ale měla tendence jak krajně pravicové, tak konzervativní či křesťanské. Krajně pravicové tendence můžeme zkoumat z hlediska přístupu k židovskému obyvatelstvu, konzervativní působení v přístupu k ženám a jejich postavení a křesťanské smýšlení ve snaze klerikalizovat školství a navrátit tradiční katolické hodnoty. Rozbor její programatiky je obtížný, protože hlavní program není k dispozici a je potřeba ho sestavovat hlavně z druhotné literatury a dobových tiskovin, ovšem díky těmto záznamům a programovému prohlášení či dalších reakcí na různé otázky si lze udělat obrázek i o tomto faktu. Z tohoto úhlu pohledu byl program SNJ hlavně legitimačním nástrojem, neboť vláda a představitelé strany museli, vzhledem k rychlým změnám, reagovat a vytvářet politiku dříve, než byl program představen.

Z autoritativního hlediska jsme si ukázali, v jakých parametrech a proč lze SNJ označit za autoritativní stranu. Na základě hledisek, zejména podle Linze, ji můžeme určitě zařadit jako stranu autoritativní, přesněji mobilizačně postdemokratickou. Její autoritářství vychází především, jak již bylo řečeno, z politické a zahraniční situace spíše než ideologie, nicméně není pravda, že by strana byla čistě demokratickou silou. V rámci srovnání mezi autoritativní a totalitní stranou naplňuje SNJ celkem deset hledisek autoritativní a jenom dvě totalitní. Jedna stojí zcela mimo obě kategorie z celkem třinácti hledisek. Ačkoliv měla de-facto politický monopol na moc, nedošla do fáze plné totalizující moci a kontroly ve společnosti a její politika byla spíše potlačující se snahou stabilizovat a usměrnit veřejný prostor než ho zcela ovládat. Nelze ovšem říct, že by strana takto pokračovala, kdyby trvala déle a jestli by nesklouzla k totalitě. Nakonec jsme se podívali i na škálu autoritářské osobnosti podle Adorna a na to, jakým způsobem by strana mohla tuto škálu naplňovat. Ačkoliv se jedná o škálu pro politickou psychologii, mohli jsme najít prvky a akce strany, které se shodovaly skoro se všemi body škály, kromě posledního bodu o sexualitě. Takže i z hlediska politické psychologie měla strana autoritářský profil.

Z hlediska výuky občanské výchovy a ZSV lze stranu použít jako ilustrativní ukázkou autoritativní strany. Dále by šla tato strana využít k ilustraci toho, jaká jsou kritéria autoritativní strany oproti straně totalitní. Žáci by je pak mohli zkusit aplikovat na konkrétní příklady. Kromě toho může SNJ sloužit jako ukázkou toho, jak se mění režim z demokratického na autoritativní pod tlakem okolností.

Seznam zkratk

1. MNJ: Mladá národní jednota
2. NSDAP: Národně socialistická německá dělnická strana
3. NSP Národní strana práce
4. SNJ: Strana národní jednoty
5. SdP: Sudetoněmecká strana

Seznam použitých informačních zdrojů

Literatura

- ADORNO, T., W. a kol. *The Authoritarian Personality*. New York: The Norton Library, 1969. 990 s. SBN 393 00492 9.
- ALLARD, E. a LITTUNEN, Y. *Cleavages, Ideologies and Party Systems*. Helsinki: Westernmarck society, 1964. 463 s. doi:10.1017/S0003055400138638.
- BALÍK, S. a kol. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. 178 s. ISBN 978-80-210-5438-7.
- BALÍK, S. a KUBÁT, M. *Teorie a praxe nedemokratických režimů*. Praha: Dokořán s.r.o., 2012. 215 s. ISBN 978-80-7363-266-3.
- BEDNAŘÍK, P. JIRÁK, J. a KÖPPLOVÁ, B. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2. upravené vyd. Praha: Grada, 2019. 456 s. ISBN 978-80-271-0553-3.
- BRUNCLÍK, T. *Hledání smyslu: Národní strana práce v politických kontextech Druhé republiky*. Praha, 2021. 72 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra občanské výchovy a filosofie. Vedoucí PhDr. STRACENÝ, J. CSc. 72 s.
- BUTLER, D., PENNIMAN, H., R. and RANNEY, A. *Democracy at the Polls: A Comparative Study of Competitive National Elections*. Washington, D.C.: American Enterprise Institute, 1981. 367 s. ISBN 0-8447-3405-5.
- DUVERGER, M. *Politické strany*. Praha: Karolinum, 1973. 492 s. ISBN 978-80-246-2568-3.
- FIALA, P. a STRMISKA, M. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, 2009, 263 s. ISBN 978-80-87029-71-8.
- GEBHART, J. a KUKLÍK, J. *Druhá republika 1938-1939: Svár demokracie a totality v politickém společenském a kulturním životě*. Praha. Paseka, 2004. 320 s. ISBN 80-7185-626-6.
- GEBHART, J. a KUKLÍK, J. *Velké dějiny zemí Koruny české: 1938-1945*. Praha: Paseka, sv. 15, a. 623 s. ISBN 80-7185-582-0.
- HÁJEK, M. *Od Mnichova k 15. březnu: příspěvek k politickému vývoji českých zemí za pomnichovské republiky*. V Praze: státní nakladatelství politické literatury, 1959. 179 s.

- KLIMEK, A. *Velké dějiny zemí Koruny české: 1929-1938*. Praha: Paseka, 2002. sv. 14, 767 s. ISBN 80-71485-425-5.
- KLIMEK, A. a KUBŮ, E. *Československá zahraniční politika 1918-1938: kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. 115 s. ISBN 80-85241-88-9.
- KONČELÍK, J., VEČEŘA, P. a ORSÁG, P. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. 312 s. ISBN 978-80-7367-698-8.
- KRÁL, V. *Plán Zet*. Praha: Naše vojsko, 1973. 235 s.
- KUBÁTOVÁ, L. a kol. *Protifašistický a národně osvobozenecý boj českého a slovenského lidu 1938-1945: Období od 1. října 1938 do 20. října 1938*. Praha: Ústav marxismu – leninismu ÚV KSČ, 1985. díl. 1. sv. 3. seš. 1. 197 s.
- KULÍŠEK, V. *Politika druhé republiky (1938-1939) aneb první kolaps československé demokracie*. Brno: Kulíšek Vítěslav, 2020. 314 s. ISBN 978-80-270-7832-5.
- LINZ, J., J. *Totalitarian and Authoritarian regimes*. Colorado: Lynne Rienner Publisher Inc., 2000. 343 s. ISBN 1-55587-890-3.
- MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran v českých zemích a Československu v letech 1861-2004*. Brno: Doplněk, 2005. sv. 1, 1026 s. ISBN 1081-289-2005.
- MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004*. Brno: Doplněk, 2005. sv. 2, 804 s. ISBN 1081-290-2005.
- MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. 640 s. ISBN 978-80-87212-39-4.
- NAKONEČNÝ, M. *Český fašismus*. Praha: Vodnář, 2006. 427 s. ISBN 80-86226-73-5.
- O'SULLIVAN, N. LUKÁŠ, I. a VÁŇOVÁ, T. *Fašismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1995. 219 s. ISBN 80-8325-001-2.
- PASÁK, T. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, 1990. 486 s. ISBN 80-7252-017-2.
- PEJČOCH, I. *Armády českých politiků: české polovojenské jednotky 1918-1945*. Cheb: Svět křídel, 2009, 162 s. ISBN 978-80-86808-60-4.

- PERNES, J. *Až na dno zrady: Emanuel Moravec*. Praha: Themis, 1997. 239 s. ISBN 80-85821-51-6.
- RATAJ, J. *O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939*. Praha: Karolinum, 1997. 251 s. ISBN 80-7184-516-7.
- ŘÍCHOVÁ, B. *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál, 2006, 304 s. ISBN 80-7178-461-3.
- SCHELLE, K. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech 5. díl: Druhá Československá republika (1938-1939)*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. 231 s. ISBN 80-210-0741-9.
- *Sčítání lidu v republice Československé ze den 15. února 1921*. Praha: Státní úřad statistický, 1924. sv. 1, 276 s.
- TOMÁŠEK, D. *Deník druhé republiky*. Praha: Naše vojsko, 1988. 241 s.

Tisk

- *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna s.z. s.r.o., ISSN 1802-6265.
 - Roč. 46, č. 207, 25. dubna 1938.
 - Roč. 46, č. 530, 21. října 1938.
 - Roč. 46, č. 579, 17. listopadu 1938.
 - Roč. 46, č. 581, 18. listopadu 1938.
 - Roč. 47, č. 48, 27. ledna 1938.
 - Roč. 47, č. 57, 30. ledna 1938
- *Polední list*. Praha: Tempo, ISSN 1804-8838.
 - Roč. 12, č. 280, 9. října 1938.
- *Přítomnost*. Praha: František Borový, ISSN 1805-2924.
 - Roč. 16, č. 8, 22. února 1939
- *Národní listy*. Praha: Pražská akciová tiskárna, ISSN 1214-1240.
 - Roč. 78, č. 330, 1. prosince 1938.
- *Národní politika*. Praha: Politika.
 - Roč. 57, č. 63, 4. března 1939.
- *Naše pravda: list Národní strany práce a pokroku*. Kolín: Národní strana práce.
 - Roč. 1, č. 1, 30. prosince 1938.
 - Roč. 1, č. 2, 6. ledna 1939.
 - Roč. 1, č. 9, 24. února 1939.
- *Večer: lidový deník*. Praha: Roln. Tiskárna.
 - Roč. 25, č. 386. 24 prosince 1938.

- *Venkov*. Praha: NOVINA, ISSN 1805-0905.
 - Roč. 33, č. 232, 2. října 1938.
 - Roč. 33, č. 233, 4. října 1938.
 - Roč. 33, č. 234, 5. října 1938.
 - Roč. 33, č. 248, 21. října 1938.
 - Roč. 33, č. 249, 22. října 1938.
 - Roč. 33, č. 272, 18. listopadu 1938.
 - Roč. 33, č. 276, 23. listopadu 1938.
 - Roč. 33, č. 294, 14. prosince 1938.
 - Roč. 33, č. 295, 15. prosince 1938.
 - Roč. 33, č. 306, 29. prosince 1938.
 - Roč. 34, č. 7, 8. ledna 1939.
 - Roč. 34, č. 9, 11. ledna 1939.
 - Roč. 34, č. 15, 18. ledna 1939.
 - Roč. 34, č. 25, 29. ledna 1939.
 - Roč. 34, č. 34, 9. února 1939.
 - Roč. 34, č. 40, 16. února 1939.
 - Roč. 34, č. 52, 2. března 1939.
 - Roč. 34, č. 58, 9. března 1939.

Archivní materiál

- Národní archiv (Archivní 4/2257, 149 01 – Chodovec) • Fond číslo 509: Strana národní jednoty, značka: SNJ, datace: 1938–1939, Praha 1. Inventář – zpracován Otakarem Havlínem dne 11. září 1961.
 - Inventář – *úvod*
 - Karton I., Zpravodajská služba strany Národní jednoty, vydala: organizační komise strany Národní jednoty, číslo 1, *Našim novým činovníkům, našim sekretariátům*, V Praze dne 12. 12. 1938.
 - Karton I., Zpravodajská služba č. 2, V Praze dne 29. prosince 1938.
 - Karton I., Zpravodajská služba č. 4, V Praze dne 15. února 1939.
 - Karton I., *Provolání*, Zpravodajská služba č. 1–4, 1938–1939.
 - Karton I., *Přehled o počtu organizací a členstva*.
 - Karton I., *Provolání – Národe Český!*.
 - Karton IV., Zpravodajská služba strany Národní jednoty kraje Mladá Boleslav, r. 1, č. 2, Mladá Boleslav 11. února 1939.